

KALEJDOSZKÓP
ALEIDOSCOPE

*„Nincs más haza, csak az anyanyelv...”
Márai Sándor*

Montreal-River-by-J.E.H.-MacDonald, Member of the Group of Seven

corvina

2017

HUNGARIAN CANADIAN BUSINESS DIRECTORY

DEADLINE NOVEMBER 30. 2016

SERVING THE COMMUNITY
SINCE 2005

Call us
today!
Don't miss
the deadline.

416-638-3431
INFO@CORVINADIRECTORY.CA
WWW.CORVINADIRECTORY.CA

Established 1958

416-596-0297
toms-place.com

190 Baldwin St.
Kensington Market
Just west of Spadina

M-W 10-6
Th-F 10-7
Sat 9-6
Sun 12-5

Tom's Place

Tom's Place and the Mihalik family have strong Hungarian roots but at the same time are very proud Canadians. Pictured above is Tom Mihalik, with his son Tom Jr., both ready to serve you at Tom's Place. Established in 1958, Tom's Place now offers the biggest selection of suits in North America, all at great prices.

Please visit Tom's Place, one of Toronto's leading retailers for designer men's and women's business apparel.
Conveniently located in Kensington Market.

416 491 4631

facebook.com/TomsPlaceTO

Designer
Men's & Women's
Clothing for
Over 50 Years

FŐHAJTÁS CSOÓRI SÁNDOR KOPORSÓJÁNÁL

Orbán Viktor miniszterelnök

„Csoóri Sándor úgy gondolkodott népben és nemzetben mindig is, hogy mások igazi vagy vélt nemzeti érzéseit nem bántotta, de megmondta és elmondta a magáét. És cselekedte is. Csúpnán egy apró emléktöredék erről Színházunk (*mai Tamási Aron Színház, Sepsiszentgyörgy, D.R.*) hetvenes évek elején a veszprémi színház vendégeként Budapesten is játszott. Én műveiből ismertem, ő talán hallott rólam. Az előadás szünetében rohant hozzánk, Visky Árpádot ölelgetve örvendezett nekünk, az előadásnak, majd a hangját felemelve megfenyegetett valaki jelen nem lévöket, amiért az erdélyi magyar színházat egy külvárosi pódiumra szorították. Pedig mi hogy örvendeztünk ennek is! A következő három alkalomkor már csak belvárosi színházakban játszottunk.

Figyelmességére jellemző, hogy Visky Árpád elpusztításának évfordulóján verssel fordult hozzám: *Zúzmará-koszorút a sírra.*”

Sylvester Lajos, Háromszék c. napilap, 2000

„.....

Zúzmará-koszorúkat rakunk illendően egy sírra: a behavazott ország szemérmes ajándékát.

Mert el kell hitetni a világgal s magunkkal is, hogy értünk a kegyelethez, a gyertyagyújtáshoz, a föltámasztás ingerlő mesterségéhez.

Higgyük és hitessük is el, de közben jól vigyázzunk, be ne következzenek a csoda, mert akinek az emlékéért most megudvaroljuk: a legveszedelmesebb fajtájú föltámasztásra várakozó...”

(Csoóri Sándor: *Zúzmará-koszorút a sírra, részlet*)

TARTALOMBÓL - CONTENTS

Lévay József: Az aradi tizenhárom balladája (vers)	2
Bogdan Adamczik: Sujánszky Euszták, az aradi vértanúk gyóntatója	3
Lehoczki Sára: In Memoriam Csoóri Sándor	5
Székely Ferenc: Anyám fekete rózsza - Csoóri Sándor emlékére	6
Csoóri Sándor versei magyarul és angolul	7-8
Temesi Ferenc: Igen és igen. A két Szervátiusz műcsarnoki kiállítása elé	9
Varga Gabriella: Székelyek és hajdúk közös főhajtása	11
Horváth Gábor Miklós: elég (vers)	13
Dancs Rózsa: „Úgy cselekedjünk, hogy megmaradjunk!”	14
Thomas Ország-Land: Revolution in Hungary...	16
Selendy Balázs: Eine Flasche Bier (vers)	16
Némethy Nóra - Kovács-Cohner Róbert: Utcák kövén a vér, 1956...	17
Petróczi Éva: 1956 - egy pécsi kislány szemével	18
Dancs Rózsa: Palackposta - Nagyajta, 1970. február 12.	22
Selendy Balázs: 76 (vers - poem)	24
Máriás József: A fáklyagyújtó	24
Petróczi Éva: Jékely Zoltánnak, odaát (vers)	28
Eva Petróczi: To Zoltán Jékely, Over There (poem)	28
Gyenge István: Anna néni	28
Fábián Judit: A menhely	29
Tarsoly Beke Tamás: Látom arcodat (vers)	31
Veszely Ferenc: Gondolatok Bagyinszky Zoltán... képsorozatához	31
Montreáli hírek (Takácsy Dorka)	32
Dr. Varga Péter: Harkány	33
Lehoczki Sára - keresztretvény	35

KALEJDOSZKÓP - KALEIDOSCOPE

ISSN 1480-5499

MEGJELENIK KÉTHAVONTA - PUBLISHED BIMONTHLY

Előfizetés - Subscription: CA\$75.00/year; Foreign: US\$85.00/year

Elnök - Telch György-George - President

Főszerkesztő - Telch-Dancs Rózsa - Editor-in-Chief

Főmunkatárs: Varga Gabriella

Munkatársak: Bácsalmási István, Veszely Ferenc, +Kaslik Péter

Olvasószerkesztő: Lehoczki Sára

122 Silas Hill Drive, Toronto, ON, M2J 2X9, Canada

Tel.: 416-491-4631; Fax: 416-491-9661

E-mail: rozsatelchdancs@gmail.com

Copyright © Kaleidoscope Heritage Club

A folyóiratot digitálisan archiválja az Országos Széchényi Könyvtár EPA adatbázisa: <http://epa.oszk.hu/01600/01658>

www.kaleidoszkop.ca

No part of this publication may be reproduced by electronic means, photocopying or otherwise, without written permission from the publisher, excepting brief quotes for the purpose of review

A KALEJDOSZKÓP szó a Pallas Nagy Lexikona helyesírását követi

Barabás Miklós litográfiája

LÉVAY JÓZSEF: AZ ARADI TIZENHÁROM BALLADÁJA

Jaj, de búsan süt az őszi nap sugára
az aradi várbörtönnek ablakára,
szánja azt a tizenhárom magyar vitézt,
ki a tömlőc fenekén a halálra kész.

Elítélték sorban mind a tizenhármat,
szóttek-fontak a nyakukba ezer vádat,
elnevezték felségsértő pártütőknek,
mert a magyar szabadságért harcra keltek.

Uram Isten, az ítélet akasztófa,
mintha rablók, útonállók lettek volna,

mintha méltók nem volnának egy lövetre,
katonákhoz, férfiakhoz illő végre.

Aradi vár, aradi vár, halál völgye,
tizenhárom magyar vitéz temetője,
viruljanak sírjaikon vérvirágok,
felejthetetlen légyen az ő haláluk.

Leiningen gróf, Damjanich János, Kiss, Poeltenberg,
Láhner, Lázár Vilmos, Aulich, Knezic, Nagy Sándor,
Schweidel, Török, Dessewffy, Gróf Vécsey.
– Éljen a magyar szabadság, éljen a haza!

BOGDAN ADAMCZYK OFM. CONV

SUJÁNSZKY EUSZTÁK, AZ ARADI VÉRTANÚK GYÓNTATÓJA

A volt Zemplén vármegyében, a terebesi járásban az Ondava folyó partján emelkedik az imregi hegy, s ennek keleti oldalán húzódik meg apró házaival Imreg községe. A falu felett messziről látni a régi, hatalmas imregi kolostort, csonka tornyú kis templomával.

A kolostor és a templom a Minorita Rend tulajdona, ahol régen több rendtag szolgált az Istennek és a környező falvak katolikus híveinek lelki dolgait látták el.

Ebben a kolostorban élt egy ideig a magyarországi minorita rend egyik kiemelkedő tagja, P. Sujánszky Euszták. Széles látókörű, kiváló tanár volt, és egyben a magyar nemzet hőslélkü fia.

SUJÁNSZKY EUSZTÁK Gyöngyösön született 1811. április 18-án mint Trencsén vármegyei címerleveles nemesi család leszármazottja, amely a nevében a Suján helységnevet őrzi. A család hajdani tagjai, György, Mihály, János, Menyhért és Sámuel 1631. április 29-én kapták nemesi levelüket III. Ferdinándtól. Száz év múlva is voltak Suján leszármazottjaik, sőt a szintén Trencsén vármegyei Beckón is. A Sujánszky család egyik férfi tagja az 1700-as évek végén telepedhetett meg Gyöngyösön, mert Mátyást - Euszták édesapját - az 1806. évi egyik összeírás a nemesek (iparosok) között említette. Sujánszky Mátyás felesége Hrányi Mária volt. 1811. április 18-án, Gyöngyösön ikergyermekeknek adott életet: Annának és Györgynek, későbbi nevén Eusztáknak.

A középiskolát szülőföldjén végezte, és 1828. november 9-én a Minorita Rend tagja lett. Gyöngyösön és Egerben járt iskolába. Az utóbbi helyen 1828. november 9-én belépett a Minorita Rendbe. A papnevelő intézetben tanult tovább, miközben 1831. április 19-én szerzetesi fogadalmat tett. Attól kezdve a szerzetesi neve Euszták volt. A hittudományi tanulmányokat befejezve 1834. április 19-én Pyrker László érsek pappá szentelte. Euszták a tanári pályát Lugoson (Krassó vármegye) kezdte. Tanított Nagybányán (Szatmár megye), Kézdivásárhelyen (Háromszék vármegye) és Aradon. Ugyanakkor lelkészkedett Kézdivásárhelyen, Kantán, Nagyenyeden (Alsó-Fehér vármegye), Nyírbátorban (Szabolcs vármegye) és Aradon, ahol egy időben házfőnök is volt. A rendtartományi titkári tisztet is viselte, és tagja volt a tartományi kormánytanácsnak.

Sujánszky Euszták tanári és papi tevékenységének színhelyein az idejét tanítványainak nevelésével és a hívők lelki gondozásával töltötte. Ötödik állomáshelyén, Aradon érte életének legmegrázóbb eseménye. 1849. október 5-én az osztrák katonai várparancsnoknak, Howiger tábornoknak felszólítására Bardócz Sándor, Pléva Balázs és Vinkler Bruno minorita rendtagokkal a 13 vértanú lelki vigasztalója lett, és a 10 katolikus hős meggyóntatása után, ő veszi fel az egyház kebelébe az utolsó éjszaka megtérő Damjanich tábornokot. A Magyar Életrajzi Lexikon ugyanezt emelte ki: „*Vigasztalója és utolsó útra kísérője az aradi 13 vértanú közül a tíz rk. val-*

lásúnak és az október 6-ra virradó éjjel katolizált Damjanich Jánosnak.”

Az október 6-i reggelen ő kíséri említett rendtársaival együtt utolsó útjukra a hősöket. Virrasztottak a nagylelkű foglyok, és amennyire lehetett, szeretteiktől néma soraikban végbúcsút vettek. A legszükségesebb rendeleteket megtéve példás buzgósággal a bűnbánat szentségében és az Oltáriszentségben részesültek. Arcképe olajba van festve az aradi rendház vendégszobájában, az aradi 1848-as ereklyemúzeumban, és Thorma János Aradi Vértanúk c. nagy képén.

Október 6. a 13 aradi vértanú napja; gyászos nap ez az aradi lakosság számára, de még gyászosabb a minorita atyák számára, mert ők voltak azok, akik utolsó perceikben együtt voltak a tábornokokkal. Négy tábornokot agyonlőttek, a másik kilencet bitófára ítélték. Elindultak a kivégzés helyére a minorita atyák kíséretében, akik ott imádkoztak értük, tartván velük a végsőkig.

Sujánszky volt a négy minorita szerzetes között a legműveltebb. Jó tanár, aki korábban az aradi Minorita Főgimnázium igazgatója is volt. Lehet, Kosztká Libor házfőnök éppen ezek figyelembe vételével bízta meg azzal, hogy a rendház és plébánia történetében (Historia Domus) írja le a kivégzés iszonyatos perceit. Íme néhány, a szabadsághősök utolsó perceire vonatkozó jegyzet az aradi minorita rendház naplójából, Lakatos Ottó Arad története című könyvéből.

Sujánszky Euszták minorita lelkész, mint szemtanú így ecseteli a történeteket: „...*október 5-én fél ötkor, a helybeli várórségből egy katonai egyén megjelent Kosztká Libornál... aki a haditörvényszék által elítélt tábornokok mellé kilenc papi egyénnek kiküldését sürgeté. Mély levertségű és a borzasztó hír hallatára egészen elfogódott elnökünk, minthogy kilenc papi egyént nem küldhetett. E kolostor tagjai közül négyet, ti. Pléva Balázs, Vinkler Brunót, Bardócz Sándort és Sujánszky Eusztákot kéré fel a szerencsétlenek melletti vigasz megtevésére.*”

Részlet Sujánszky Euszták írásából: „...*vérző szívvel lépők át reggeli tíz óra után a vár küszöbét, s megjelenve a börtönné alakított falai között, azonnal átvenék vigasztalásul – és amennyire lehetett, bátorításul – a nagylelkű jövődő mártírokat. Kezet szorítva, teljes bizalommal fogadának bennünket, s miután mi is őszinte részvét után több órai barátságos beszélgetés közben, őket, a nehéz harcokban annyira megedzett hadfiakat, a reájok nézve ugyan gyászos, de meg nem érdemelt csapás elviselésére és az isteni gondviselésbeni megnyugvársra felhívók, ők egész nyugodtan és egész maguk megadásával bízák sorsukat és életüket arra, kinek kezéből jó minden.*”

Október 7-én a helyreállott békéért ünnepélyes Te Deum volt a templomban. A városi tanács, a megye tisztikara és katonasága tömegesen vett részt a szentmisén. Kosztká Libor lelkész ékes magyar szónoklatot tartott. A mise alatt az aradi dalárda gyászdalokat énekelt. A templom gyászavatalát díszítő cserfa koszorúkat és füzéreket kivitték a temetőbe, és a vértanúk sírjára helyezték. A sírnál Vass István, a negyvennyolcas honvéd egyesület elnöke tartott beszédet.

A minorita atyák számára, sajnos, ezzel nem ért véget a gyászos események sorozata, mert az ötvenes években beállott az osztrák önkényuralom.

Aradi emlékmű, Jablonszky Vince alkotása

1849-ben Sujánszky Euszták tovább is az aradi minorita rendházban maradt, ahol 1856-58 igazgatóként is működött. A nehéz években is folytatta lelkészi és tanári tevékenységét. Alkalmi költeményeket és úgynevezett programcikkeket írt, amelyeket az Aradi Főgimnázium Értesítőjében közölt. 1856-ban „A hitregének az erkölcsiségre való befolyásáról” című értékezése jelent meg. 1855/1856-ban újjáélesztette a még II. József rendeletével megszüntetett gimnáziumi Mária-

kongregációt, „*mint (gimnáziumi) igazgató és mint (minorita) házfőnök is igen népszerű ember volt*”... A közigazgatási hatóság zaklatásának ellenállt. Többnyire a magyar szent korona rejtkehelyét kérték számon tőle. Sujánszky 1854-ben közvetlen életveszélybe került. Ugyanis a Hatóságok koncepció „dollárügyet”, vétséget zúdítottak az aradi minoritákra. Május 10-én Vinkler Brúnót börtönözték be. 1854. szeptember 20-án nagyszámú csendőrség érkezett a városba... behatoltak a rendházba,... feldúlták a szekrényeket, és az atyákat foglyul ejtették... Szeptember 22-én reggel Magyarország budai királyi kormányzósága parancsára erős katonai őrizettel Szegeden át Cseh- és Morvaország börtöneibe hurcolták őket. A magyar emigrációval való összeköttetések kapcsán és egy, az országban elterjedt titkos összeesküvésben való részvétellel vádolták őket. Kosztka páter a pesti Új épületben összeroppant, és öngyilkos lett. P. Eperjesy Aurélt, és Zetykó Kelemen Bécsben vetették vizsgálati fogságra. P. Csüdöt Tamás bécsi fogságban halt meg. Az életben maradtak 1857-ben szabadultak. Sujánszky még három évet töltött lélekölő bizonytalanságban, vajon rá mikor kerül a sor, az önkény bosszúja. Előbb az olmtüzi börtönbe hurcolták, ahol több évig várfogságban tartották, majd innen Imregre deportálták, ahol újabb börtönt jelöltek ki számára a kolostor egy pincészerű udujában. A legújabb kutatások eredményei feltételezik, hogy rendfőnöki engedéllyel a Zemplén vármegyei imregi kolostorba távozott, ahol a kolostor házfőnöke Kelemen Ambrus (1855-1868) befogadta, és bújtatta. Nyolc évig volt „befalazva” a kolostor egyik földszinti fülkéjében, hogy a hatóságok zaklatását kivédje. Feltehetően 1860-1867 között élt elvonultan a cellájában, amiről sem a helybeli hívek, sem az évenként augusztus 1-2-ig tartó imregi búcsúra messze vidékről érkező ungvári, nagyráskai, abarai és mészpesti zarándokok nem tudtak.

Az 1867. évi kiegyezés évétől megszűnt Sujánszky önkéntes száműzetése. Azután már nyíltan élt választott hivatásának. 1875. december 7-én hunyt el. Kívánsága szerint a kis imregi templom udvarán temették el a kereszt tövében, ahol sírja máig áll, várva a templomba járók kegyeletos meg-émlékezést, egy-egy fohászt a hálás utókor hőseitől...

Dobos Marianne közlése alapján, Magyar-Hon-Lap

LHOCZKI SÁRA

IN MEMORIAM CSOÓRI SÁNDOR

1930 - 2016

CSOÓRI SÁNDOR, A KÖLTŐ, AKI AZ IGAZMONDÁST
VÁLASZTOTTA MENEDÉKÜL

Költő. Szociológus. Szerkesztő. Politikus. Esszéíró. Prózaíró. Dramaturg. Csóori Sándort Magyarországon elsősorban verseiről ismerik, de élete során nem csak az irodalomban alkotott maradandót. Görömbei András Kossuth-díjas magyar irodalomtörténész, így fogalmazott Csóori Sándorról 2003-ban megjelent monográfiájában: „Nem ő keresi, váltogatja műfajait, küldetesként vállalt feladatai választják ki műformáit és cselekvésmódjait.”

A költő a nyugat-dunántúli Zámolyon született, a Sándor nevet édesapja után kapta. Elemi iskoláit szülőfalujában végezte, a középiskolát már Pápán fejezte be, itt érettségizett 1950-ben a Református Kollégiumban. Érettségi után a *Pápai Néplap* című újságnak, majd a Veszprém megyei *Népújságnak* dolgozott, majd 1951–52-ben Budapesten az Egyetemi Orosz Intézetben orosz–történelem–marxizmus és műfordítás szakon tanult. Tanulmányait háromnegyed év múlva betegsége miatt kellett félbehagynia, tüdőszanatóriumba került.

1953 augusztusában 14 verse jelent meg egyszerre. Ekkor figyelt föl költészetére a kritika. Dolgozott az *Irodalmi Újságnál*, a *Szabad Ifjúságnál*, és a *Jövő Mérnöke* című lapnál, 1958-tól szabadfoglalkozású író volt.

A költészet mellett az 50-es évek végén és a 60-as években jelentőssé vált Csóori életművében a szociográfia, a kisregény, az esszéírás mellett a film is, melynek világától eleinte idegenkedett. Viszont mikor összebarátkozott Kósa Ferenc rendezővel és Sára Sándor rendező-operatőrrel. Görömbei monográfiája szerint menthetetlenül beleszeretett a film műfajába. Első közös munkájuk jelentős sikert aratott: az 1965-ben készült, de itthon csak a nemzetközi siker után, 1967-ben bemutatott *Tizezer nap* a cannes-i filmfesztivál rendezői nagydíját nyerte.

Csóori Sándor 1968-tól húsz éven keresztül volt a MAFILM dramaturgja.

A hatvanas évektől kezdődően minden lépését tükörügynökök figyelték, ugyanis a szellemi és politikai ellenzék egyik vezéralakjának számított. Az 1956-os forradalomtól az 1980-as évek végéig a Történelmi Hivatalban őrzött anyagok tanúsága szerint negyvennégy ügynök írt róla jelentéseket. A pártállam szilenciummal sújtotta, az 1950-es évek közepétől évtizedeken át nem kaphatott elismerést, díjakat sem munkásságáért.

Első versei 1953-ban, első kötete, a *Felröppen a madár* 1954-ben jelent meg. Költészetében a népi hagyományok kereszteződtek a modern európai költészet hatásaival, melynek köszönhetően a kötetlenebb költői képzelet is nagyobb szerephez jutott a verseiben.

Munkásságát, szerepvállalását 1981-ben Herder-díjjal, 1984-ben Bibó István-díjjal, 1985-ben és 1995-ben és 2004-ben Az Év Könyve-díjjal, 1990-ben Kossuth-díjjal ismerték el. Számos más hazai és nemzetközi elismerés mellett 2000-ben megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje a Csillaggal kitüntetését is. 2012-ben a Kossuth-nagydíjat, 2014-ben a Nemzet Művésze címet kapta meg és ugyanebben az évben lett Budapest díszpolgára.

Utolsó éveiben visszavonult életet élt... A költőt a budapesti Óbudai temetőben helyezték örök nyugalomra. Kósa Ferenc filmrendező azt mondta a búcsúztatón, hogy Csóori Sándor... a kommunista diktatúra idején nem a zsarnokság túlerejét mérlegelte és nem az elnémulást választotta menedékül, hanem az igazmondást, mert egy magyar költőnek ez a dolga. Tornai József költő beszédében pedig így emlékezett a költőről: „Csóori Sándor maga volt az élet, a gondolkodás és a modern költészet. Halála a második világháború utáni magyar irodalom és szellemi világ legnagyobb vesztesége.”

CSOÓRI SÁNDOR: BARBÁR IMÁDSÁG

Kisimíthatatlan ráncú kő,
anya-világosságú szikla,
fogadj méhedbe vissza.
Tévedés volt a születésem;
én a világ akartam lenni:
oroszlán és fagyókér együtt,
szerelmes állat, nevető hó,
a szél eszméje és a magasság
széjjel csurgatott tintafoltja –
s lettem felhőbe vesző ember,
egyetlen út királya,
hamu-csillagú férfi
s amit magamban egyesítek,
rögtön megoszt, mert mulandó
s csak sóvárgásomat csigázza...
Kisimíthatatlan ráncú kő,
anya-világosságú szikla,
méhed küszöbe előtt állok.

Felhasznált irodalom: Görömbei András 2003. *Csóori Sándor. Tegnap és Ma. Pozsony: Kalligram Kiadó*
Magyar Távirati Iroda 2016. *Csóori Sándor temetése - Tornai József: maga volt az élet*

Magyar Távirati Iroda 2016. *Csóori Sándor író, költő temetése az Óbudai temetőben*

SZÉKELY FERENC

ANYÁM FEKETE RÓZSA

CSOÓRI SÁNDOR EMLÉKÉRE

Hosszan tartó súlyos betegség után, 2016 szeptember 12-én hajnalban, életének 87. évében elhunyt Csoóri Sándor kétszeres Kossuth-díjas és kétszeres József Attila-díjas magyar költő, prózaíró, politikus, a Digitális Irodalmi Akadémia alapító tagja.

Csoóri Sándor... legnagyobb méltatói így jellemzik életművét: „Zrinyi kezéből vette ki a kardot, s Kosztolányi selyemsálát csavarta a nyakára” (Szakolczay Lajos); „költőként az a legnagyobb irodalomtörténeti érdeme, hogy összetéveszthetetlenül egyéni színnel vitte tovább költészetünknek azt a fő vonulatát, melyet elődei és kortársai Balassi Bálinttól Nagy Lászlóig megteremtettek” (Görömbei András).

***

Csoóri Sándor gyakran járt Erdélyben, kiváló kapcsolatokat ápolt az erdélyi írókkal, művészekkel, közéleti személyiségekkel. 1994 aug. 18-án részt vett a Székelyszentistvánon tartott első Szent István Napok ünnepségén, mely alkalommal beszédet is mondott. Többször találkozott Sütő Andrással, Marosvásárhelyen és Budapesten, akihez közeli, meghitt barátság fűzte. Sütő András temetésekor— épp tíz éve! — a Marosvásárhelyi Vártemplomban mondott beszédet a ravatalnál, amit a

Duna tv. élőben közvetített.

A Sütő András Baráti Egyesület által szervezett, 2009. júniusi 27-28-án megtartott Sütő-megemlékezésen olyan személyiségek társaságában érkezett Marosvásárhelyre, mint Dobos László, Szakolczay Lajos irodalomtörténész, Ablonczy László író, Pálfy G. István író-szerkesztő. Ez volt Csoóri Sándor utolsó irodalmi útja Erdélybe! Előadásának címe: *Beszélgetések és álmok*, kiemelve, hogy a „trianoni mocskos ügynek” mai napig tartanak a következményei.

A kétnaposra tervezett megemlékezés első napján beszéltem vele a Bernády Házban, s kértem, hogy a közelgő, 80. születésnapja alkalmából (2010. február 3) adjon egy interjút, amit a hazai magyar sajtóban szeretnék közölni. Kérésemet elfogadta, de - bokros teendőire hivatkozva - másnapra „csusztattuk”. Akárcsak a Dobos Lászlóval való beszélgetést is, aki szintén 2010-ben töltötte 80. életévét. Sajnos, sem a Csoóri-, sem a Dobos-interjú nem jött össze, ti. Dobos közbejött hirtelen betegsége miatt, hamarabb vissza kellett utazniuk Budapestre, így elmaradt a másnapra tervezett puskakamarási templomozáson való részvétel is. De addig, amíg tartott a templomozás, a Marosvásárhelyről később érkező írócsapat autója, miután meglátogatták a Sütő-házat, a puskakamarási templom előtti téren, a Magyar utcában állt meg, ahonnan jól lehetett hallani az orgonahangot, az együt-

Sütő Andrással Marosvásárhelyen

téneklést. Templomból való kijövetelünk után értesültem a korábban tervezett közös együttlét megváltoztatásának okáról. Az interjúkérdéseket - mint megegyeztünk - végülis 2010. január elején küldtem át neki interneten, amire január 25-én válaszolt:

Kedves Ferenc!

Sajnos, az irodalmi életben is vannak karambolok, torlódások, ugyanúgy, mint a valóságos életben. Amikor tavaly nyáron megegyeztünk abban, hogy szívesen válaszolok a kérdéseire, január táján, ugyanis a születésnap kínált igazi alkalmat erre a beszélgetésre. És mi történt? A 2009-es év végén Kuvaitba utaztunk, a lányunk családjához. Ott voltunk Karácsonykor és szilveszterkor, majd január elején hazajöttünk. Nagyon jó volt együtt lenni a kisunokánkkal. Hóvári János, a vőnk, az ottani magyar nagykövet. Hazaérkezésünk után tapasztaltuk, hogy nincs internet-kapcsolatunk. Ennek a kijavítása hetekbe tellett, mert én nem értek hozzá, Balogh Juli pedig január első hetében eltörte a bokáját: műtét, fekvőgipsz stb, így csak ma második napja, hogy elolvashattuk egy havi üzeneteinket - 520 db e-mailt... De ettől még megcsinálhatnám az interjút, de napok óta mindenki ezzel gyötör: lapok, rádiók, televíziók, így nem tudok leülni az íróasztalom mellé, hogy a kérdéseire válaszoljak.

Két javaslatom van: Csendes Csaba készített velem egy interjút a Nagytás c. új hetilapnak, ezt átküldhetnék, hogy megjelenjen a születésnapra vagy miután elmúlik ez a "rohamozás", akkor tudok válaszolni átküldött kérdéseire. Várom a döntését!

Baráti kézszorítással, Csoóri Sándor.

Még aznap válaszoltam. Döntésem: várjuk meg a nagyrumli végét...

Egy későbbi, március 21-én küldött levelemre, aznap a következő válasz érkezett:

Kedves Ferenc! Egyelőre Kuvaitban örvendezünk a 30 fok feletti meleg időnek, s még egy ideig ez így is marad. Választani, természetesen, már otthon leszünk! Akkor jelentkezem majd. Addig is minden jót kívánunk, Júlia és Sándor.

Ez volt Csoóri Sándor utolsó nekem küldött levele. Az interjú - most már biztos! - végleg elmaradt. Életem egyik nagy szomorúsága...

1988-ban jelent meg a *Breviárium* c. kötete, melynek kezdőverse *Anyám fekete rózsá*. Utolsó szakasza így szól:

Ayámnak fáj a feje,
anyámnak fáj a semmi,
anyám fekete rózsá,
nem tud kiszínesedni.
Egy éjjel földre roskad,
megtört lesz majd, kicsi -
Bejön egy madár érte
s csőrében elviszi."

Csoóri Sándort, aki rajongásig szerette édesanyját, hajnalban vitte el a madár.

Csoóri Sándor

ELENGEDNÉLEK, VISSZAHÍVNÁLAK

Elengednélek,
visszahívnálak,
nagy vízben vetnék neked ágyat
s fáradhatatlan tengerészed,
kezemmel körülhajóználak.
Amerre mennél,
mennék utánad.

Nyár van,
kiköltözöm az ég alá
szerelmed nomádjának:
süssön a Nap, mint a végzet -
egész testemmel
égjek!

Erőt az elérhetetlen jövő ad
s holnapi romlása a vágynak -
Darazsak golyózápóra
luggatná át a koponyámat,
venné a világ véretem,
de én csak mosolygok,
mert látlak.

Elengednélek -
visszahívnálak -
hangya-gyászmenet hömpölyög,
előle eltaszítánálak.
Porból fölszedve vizet adnék,
sebed kimosnám szavaimmal.
Melléd feküdnék s a világot
elsötétíteném
hajaddal.

I let you go,
then call you back,
In the deep sea, I make your bed

I am your sailor, who never tired
I sail around you, with my bare hands
I follow you
wherever you go.

It's summertime.
I move to the wild
be the nomad of your love
let the sun rise, like fate does,
let my whole body
burnout.

Free translation by Sára Lehoczki

CSÓRI SÁNDOR

SÁRGA MADÁRRA VADÁSZOK

Ne ülj vonatra még, maradj ott a falumban.
 Hadd ábrándozzak rólad hosszan e nyárvégi napokban.
 Látlak az árny-ivó sövény előtt, szaladsz ki épp a kertbe,
 zöltség és hagymaszár kell már csak a levesbe.
 A fák szemhéja csukva van, mint bágyadt tyúkoké,
 de tőled fölneszelnek s futnának százfelé.
 Sűrögsz mint a szegények, kikre örökös munka várt
 s örökségül se hagytak mást, csupán e rohanást.
 A Nap: bűgőcsiga, gyerekjáték az egek asztalán.
 Gondolsz-e néha láthatatlan ujjakra, melyek pörgetik
 s csodálkozó szememre? Vagy erre se telik
 időből? Lótsz-futsz anyám helyett s ez a te vallomásod?
 Porzik a vén szőlőföld, kapád ha belevágod.
 Porzik a múltam is, gyerekkorom föléd
 s elhagyott arcaim váratlan ugranak elébed.
 Egyik a padláslépcső homályából riadtan;
 a másik gyors esők mögül, mikor már a vihar almája letoccsan
 s habosan fut a boldog víz, mint én futottam hajdan.
 Naponkint fogy időm, mit veled tölthetek,
 múltamból pótolom hát holnapi veszteségem:
 követ dobálok kedvedért, átmászok égi kerítésen,
 vadászok sárga madárra, Holdat zaklató galambra,
 szakadt ruhám a szél titkon majd összevarrja.

Ne ülj vonatra még, maradj ott a falumban.
 Kik veled élnek ott, általad kedvesebbek.
 Látlak, vizet húzol s hallom, beszél hozzád a kút,
 mint földalatti tenger, mely kövek közt aludt.

SÁNDOR CSÓRI

I HUNT YELLOW BIRD

Don't board the train yet, stay there in my village.
 Let me daydream about you a while these days at the end of
 August.
 I see you in front of the shade-drinking fence, you're running
 into the garden,
 now the soup only needs leek stems and parsley.
 The trees' eyelids are shut, like the listless hens,
 but from you they fly up, they want to run in a hundred
 different directions.
 You hustle like the poor for whom endless labor waited,
 and as an inheritance they have left nothing else, just this
 rushing about.
 the Sun: a humming top, a child's toy on the sky's table.
 I wonder if you sometimes think of the invisible fingers spinning
 it,
 or my wondering eyes? Or can't you afford even this little bit
 out of your time? You rush around in place of my mother, and is
 this what you must confess?
 Clouds of dust rise from the old vine-soil when you thrust your
 hoe into it.
 My past, too, raises dust, my childhood awakens,

and in front of you, unexpected, leap my abandoned faces.
 One of them, startled, from the attic stairs half-dark;
 another from behind the sudden rains, when the storm's
 apple plops,
 and the glad water frothily runs, as I, long ago, used to run.
 Day by day the time I may spend with you grows less,
 so I make up for tomorrow's loss out of my past:
 for your sake, I keep throwing stones, I climb over the
 garden's heavenly wall,
 I hunt a yellow bird, a Moon-pestering pigeon,
 the wind will secretly stitch my torn clothes together.

Don't board the train yet, stay there in my village.
 Because of you, the people who live there are kinder—
 I see you draw the water, and I hear the well speak to you,
 like an underground sea that slept among the stones.

Translated by Len Roberts and László Vertes

CSÓRI SÁNDOR

SZÉL-KORONA A FEJEMEN

Fekete lábú eső üldöz,
 futok feléd – hova is futnék?
 szobámban száz halott galamb,
 megnyugodni ott úgyse tudnék.

Szél-korona a fejemen,
 szívem helyén köd-ragyogás,
 ha nem talállok: e kivertség
 másnál keres vigasztalást.

Hetedik napja nincsen Hold már,
 viz-lomb zuhog az őszi fákról –
 Áruló vagy! nem intsz felém
 a szerelem kék ablakából.

SÁNDOR CSÓRI

A WIND-CROWN ON MY HEAD

Black-footed rains chasing me,
 I'm running towards you—where else would I run?
 A hundred dead pigeons swarm my room—
 it's not a place where I could calm down.

Wind-crown on my head,
 fog-glitter where my heart was—
 if I can't find you: this cast-off feeling
 will find comfort with somebody else.

The moon hasn't been out for seven days,
 water-leaves are falling from the autumn trees—
 you're a traitor! From the blue window of love
 you don't even wave to me.

Translated by Len Roberts and Mária Szende

TEMESI FERENC

IGEN ÉS IGEN - A KÉT SZERVÁTIUSZ MŰCSARNOKI KIÁLLÍTÁSA ELÉ

Az a karácsony reggel, amikor a szobrász apa lehasítja az Ady-szobor hátsó felét, és azzal gyújt be kettejüknek. Ebben a gesztusban benne van minden: az erdélyi magyar szegénység, amelyben mégis Adyt faragnak, és az apa-fiú kapcsolat. Ahogy Ady írta: „Apa, fiú. egy Igen s egy Nem”. Ritka jelenségnek vagyunk itt és most tanúi: egy apai igenre, egy fiúi igen következett.

Erdélyből valahogy az egész magyarság másképp látszik, 1541. az ország három részre szakadása óta. Két pogány közt, hosszú-hosszú ideig csak Erdélyben tudott tovább élni, sőt virágozni a magyar kultúra. Az erdélyi tudat összegzése, a transzilvanizmus a trianoni tagló utáni kényszerűségből született újjá. Az erdélyi magyarságnak a kultúra maradt, mint egyetlen lehetőség az újjáéledésre, írta Tibor. Levágták két karunk, két lábunk, csak a törzs maradt meg egy vízféjjel, a Nagy Magyarországra tervezett fővárosunkkal, amelynek Múcsarnokában ma megnyílik végre Szervátiusz Jenő és Szervátiusz Tibor első közös, összegző kiállítása.

„Az egyikünk támasza lett a másiknak. És talán ő volt, a fiam, az egyetlen ember, aki megértette az én művészetemet, írta Szervátiusz Jenő, aki a „Két nemzedékben” meg is faragta ezt. A lehető legjobb szobrász iskolába járt: kerékgyártó-, asztalos- és kovácmesterséget tanult. Egy oldal szalonnával vágott neki a Párizsba vezető útnak, mint a mesebeli legkisebb fiú. Ez a két év volt az egyeteme. Szabadtéri szobrok, képtárak, múzeumok. Az esti szabadiskolában a síkokra bontott emberi testtel, a konstruktivizmus módszertanával ismerkedik. Hanem aztán a Rodin Múzeum erotikával teli márványai, gondolkodó bronzai, Maillol lányalakjai, Bourdelle ijasza, Brâncuși csiszolt kövei, Gauguin és Van Gogh színei. A vámos Rousseau képeinek naív bája! Színházba, operába, hangversenyekre járt, de három napig nem evett, hogy új vésőt vehessen. Ráadásnak ott volt maga a világkiállítás, ahol az art deco ült diadalt, az ipar-és díszítőművészettel a középpontban.

Fiam, az embereket csak szeretni szabad. Ez volt az anyai útravaló. A katolikus anya és a református apa hite vált eggyé benne. Anyám volt művészi álmaim legfőbb dédelgetője, mondta róla a fiú. A párizsi utat is támogatta, csak mikor halálát érezte, hívta haza. Nem maradhatott Párizsban az, akinek Kolozsvárt halálát várja az édesanyja. Hazatérve olyanokkal tanul tovább, mint Kós Károly, Nagy Imre és mások. Szervátiusz Jenő magát Erdélyt hozta vissza, éppen Párizsból. Nagybányai ösztöndíjas lett.

Rajz és vázlat nélkül faszobrait maga faragja az anyagba. Dombormű szerűen haladt a mélységek felé. Kőben, fémbe is teremt, de faszobroiban az erdélyi erdők mondanivalója is benne van. A keményebb anyagú fákat szereti, a juhart, az eres szilt, a tölgyet, a csillogó diót, a csontkemény tiszafát. Füstöli, pörköli faszobrait, de a fa színét, textúrájának szépségét engedi érvényesülni. El akar felejteni faragni. Barbár expresszionizmus, mondták rá a címkeragasztók. A kopjafákhoz hasonló ritmikus tagolásaival nem tudtak mit kezdeni. A véső nyomait nem rejti el, felmutatja. Vagy az ég felé nyújtóznak szobrai,

vagy az élettől megtiportan, lenyomva, groteszk magányukba töppednek. Egy fában több szobor is él, de az kell szoboréletre, amelyet a véső meglát.

Organikus szobrászat ez, amely megmutatja, hogy hagyomány nélkül nincs megújulás. Csak egy régebbi, eddig figyelemre se méltatott hagyományt kell felfedezni. Mint Bartók a tette a népzeneben „Ha van a fafaragásban pentatónia, azt Szervátiusz Jenő csinálta meg”, írta Szabolcsi Bence. A zenetörténetből jobban látszik, mi micsoda, mint a művészettörténeti elefántcsonttoronyból. Onnan messze van. Ez a mi vizuális anyanyelvünk megújítása, kelet és nyugat határán. Népi szürrealizmus ez, mint Nagy László, Juhász Ferenc költészetében. A legmagasabb, a legmélyebből táplálkozik. Bartók látta ezt is a legtisztábban. Az építészetben Makovecz Imre emelkedettsége hasonló.

Jenő a mélyből jöttek küldetésstudatával és alázatával dolgozott mindvégig. „Faragótechnikus”-nak merték nevezni és alkalmazni 1949-ben a kolozsvári Képzőművészeti Főiskolán. Menekült a kötelező és ellenőrzött szocreál dogmatizmusából, hurráoptimizmusának álrealizmusából. A négy évszak asszonyalakjaiba például. Vagy a népballadák szürrealisztikus, mágikus, kihagyásos technikájú világába.

Önéletíró szobrásznak nevezték Jenőt. Tibor sorjázó Petőfi-szobraira is mondtak hasonlót. Miért lenne ez bűn? Walt Whitman is csak magáról írt, mégis benne volt egész Amerika. Jenő vagy száz önportréján lemérhetőek szemléletmódjainak változásai. „A dolgozó kéz nem papol, nem gesztikulál, hanem teremt, írta Csoóri Sándor. Jenőre áll, hogy nincsenek elméletei. Csak élete van, s az életének célja.”

A magyar szobrászat kettős templomtornyai a Szervátiuszok szobrászata. Ha nem volna az egyik, nem lenne a másik. A Kolozsvári testvérekhez fogható ez a két életmű, de több is annál: összetéveszthetetlenül magyar. A Kolozsvári testvérek a Nyugat ízlésének akartak megfelelni, egyetlen fennmaradt XIV. századi szobrukban, a Sárkányölő Szent Györgyben is. A Szervátiuszok minden égtájnak.

Tibor a legjobb helyre született, egy apaszív melegébe. Mindenre megtanította apja, ami a szobrászatban tanulható, még a szerszámkészítésre is. Akire az apja hegyet hagy, annak meg kell tanulnia hegyet mászni. Tibor a képzőművészetet magyarul, anyanyelvünkön beszéli. „Vállalom népem hagyományait, sorsát, történelmét, múltját, jelenét, jövőjét.” Ő tudta: keleti örökségünket nyugatba ötvözve hozható létre európai magyar művészet.

Az erdélyi lélek ott van ezeknek a szobroknak a mosolyában, borongásában, gesztusaiban. Ezeknek a szobrok emberi arcuk van, még Tibor pasztikáiban is, aki a mértani elvonság, rend határvonalain is át- és visszalép. Az erdélyiség a különböző kultúrák kiegyensúlyozásában rejlik, a balladás múltban és a harcok jelenben.

Szervátiusz Tibor művészetében emberi természetünknek a fa, a kő, a fém természetével való egyesüléséből születnek szobrok. Tibor írja önvallomásában: „Döntéseimben sokszor fordultam tanácsért a két nagy magyar szellemi óriáshoz. Bartókhhoz és Adyhoz.” A Dózsa feje, a Tüzes trón, a Petőfi

halála, a Kolozsvári Krisztus, a Bartók és Ady fejek – a magyar szellem diadala, vizuális szintézise.

Tibor meglátta Jackson Pollockban, a maximumig feszített lélek vibrálását, azt, hogy az absztrakt a végletekig vitt, modern realizmus. A Kárpátok csiszlikének dühöngő terrorjában ki merte mondani: „A mű csak önmaga, csak önmagát ábrázolja.” Tudta, nekünk nem kell Afrikába menni, hogy a plasztikából fölfedezzük magunkat. Nekünk ott van a magyar népművészetben lélegző egyetemesség, a „civilizáció fárasztó racionalizmusa” ellenére. A fából faragott kékszakállú mandarin, vagyis Bartók mondta: Minden zene népzene. Mi csak elrendezői vagyunk a dolgoknak.

Ezeknek a szobroknak nem a kő, a vas, a fa az alapanyaga, hanem a fájdalom. A magyar fájdalom. Sziget nép vagyunk egy germán, szláv nyelvtengerben. Komp voltunk, hidat akartunk. Nem akarnak járni azon a hídon, vagy ha igen, nem akarnak hídpénzt fizetni. A végén mindig csak egy választást hagynak a magyarnak. Magunkat kell választanunk. Maradjunk hát meg

szigetnek. Egy sziget sose sír.

A rend forma, amelyen a szépség nyugszik. Mindnyájan gödörben élünk, ahol a jövő csak amolyan szólásforma, de ketten közülünk a csillagokat nézik belőle. A szegénység minden művészet anyja, mondja a német. De ki az apja? A szolgálat. Magyarok lenni nem bokrátság Isten kalapján, hanem ez.

Minden szobornak erőtere van. Ezen a kettős kiállításon egymást hatásukat erősítik fel a szobrok. Amelyek mint a jelek, emberi istenszobrok hirdetni fogják voltunkat, ha már nem leszünk. Mindennek, aminek kezdte van, vége is van. A világ hatezer nyelve közt a magyar a negyvenöt-ötvenedik helyen áll. Ötezer nyelvet százezernél kevesebben beszélnek. De a magyar nyelv egy Szervátiuszok által még munkába sem vett terméskő. Régebbi, mint a legtöbb ma beszélt európai nyelv, és nincs rajta karcolás. És nem hal ki ebben a században sem. Ha

csak ezek a szobrok maradnának fönn belőlünk, nem volna mit szégyenkeznünk. Szavakban kifejezhetetlen szépség van bennük. Az önazonosság nyugalma, az életerő mély ritmusa.

Lehet: ahogy régi szobrok, a maiak is torzóban maradnak talán fönn. Látod, így jársz, ha rágod a körmöd, mondta a lányának a Milói Vénusz mellett egy apuka, a fülem hallatára. Brâncuși mondása jutott eszembe: „Nézzétek a szobraimat, amíg meg nem látjátok. Az Istenhez közeliek látják.” „A plasztikai művek élvezete nem kötelező,” – mondta Tibor.

A szépség két Bolyaija, a Szervátiuszok összegzőnek jöttek. A forma ünnepei alkotásaik. A művészet nem a látható megmutatása, hanem a láthatatlan megjelenítése. Nagymesterek ők, a magyar nemzeti avantgárd szobrászóriásai. A tenger és a magas művészet előtt az ember kicsinek éri önmagát. Isten egy kőben alszik és a szobrász az, aki felébreszti. Szükszavú művészet az övék. Szükszavú, mint a székelyek, csángók.

Magyarország olyan most kicsit, mint itt, a Városliget Pesten, ami mellett lakom. Egy régi, hajdan szép park, és egy új múzeumnegyed tervei ütköznek körülöttünk. Nem tehetünk úgy, mintha nem látnánk. Csakhogy az emberi agy káliumból, foszforból és propagandából áll. Ezért egyre nehezebben fogjuk fel, ami pedig világos és érthető. Hogy csak együtt juthatunk valamire, nem megosztva. Miként nincs két magyar szobrászat sem. Élni kellene már, olyan méltósággal a magára találásban, mint a Szervátiuszok szobrai. Olyan szíjas szívósággal és találékonysággal, ahogy ez a két szobrász tette Európa közepén.

Szervátiusz Jenő: szolgálattevő. Szervátiusz Tibor: megtartó.

Ne csüggedjete. Itt a két példa. Föl, föl a magasba!

VARGA GABRIELLA

SZÉKELYEK ÉS HAJDÚK KÖZÖS FÓHAJTÁSA

Népünk százazeit érintő történelmi eseményről emlékeztek meg Hajdúnánáson

Az első világháború derekán, 1916. augusztus végén, amikor a román hadsereg váratlanul benyomult Magyarország védetlenségű keleti vármegyéibe, 206 ezer székely kényszerült arra, hogy egyik pillanatról a másikra elhagyja otthonát. Háború volt, de ők nem vágyódtak boldogabb földrészekre: saját hazájukon belül menekültek annak békésebb területei felé. A Magyar Királyság középső részén fekvő Hajdú vármegye 20 ezer, ebből Hajdúnánás 3200 székelyt fogadott be és óvott meg minden veszedelemtől mindaddig, amíg – egy, legfeljebb két év múltán – a menekülők visszatérhettek szűkebb szülőföldjükre újjáépíteni feldúlt-felégetett, lerombolt hajlékaikat. E történelmi emlék ápolásában élen járó Hajdúnánás a székelyek keserves elmenekülésének és szeretetteljes befogadásának századik évfordulója alkalmából centenáriumi esztendőt szervezett, melynek központi ünnepségét szeptember 18-án tartották.

Az Alföld északi peremén fekvő kisvárosba, a VI. Székely Menekültek Emléknapja elnevezésű megemlékezésre ezúttal is Székelyföld több településéről érkeztek küldöttségek s mellettük a centenárium alkalmára nagy létszámú csoportok is. Hargita megye képviselőjét Borboly Csaba, a Megyei Tanács elnöke, Csíkszereda város delegációját Ráduly Róbert Kálmán polgármester, a ditrói hagyományörzők félszáz fős közösségét Puskás Elemér polgármester, míg a kilyénfalviakat Fejér Lajos plébános vezette. Bokor Sándor, Parajd község polgármestere is ott volt a vendégek között, miként a Csíki Mátyás Huszáregyesület és a Jakab Antal Keresztény Kör tagjai is. Sokan elzarándokoltak e jeles eseményre Hajdúnánás környékéről is, köztük Újfehértó hívei, akik autóbusszal érkeztek az ünnepségre.

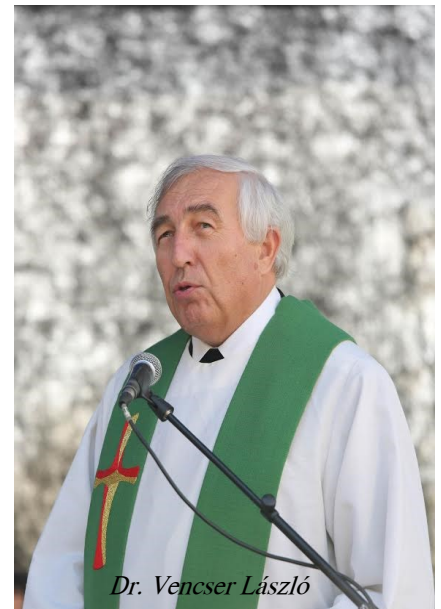
A megemlékezés délelőtt 10 órakor a református templomban ökumenikus istentisztelettel kezdődött, amelyen Derencsényi István, a Tiszántúli Református Egyházkerület püspökhelyettese hirdetett ígét és amelyen a hajdúnánási Körösi Csoma Sándor Református Gimnázium diákjai az alkalomra összeállított verses-énekes műsort mutattak be. Ezt követően a megemlékezés a katolikus templom előtt felállított szabadtéri oltárnál folytatódott.

A helyiek és környékbeliek mellett székely ruhás vendégekkel is megtelt téren, mintegy hétszáz hívó előtt bemutatott ünnepi szentmise kezdetén a Jakab Antal Keresztény Kör vezetősége, dr. Vencser László és e sorok írója a köszönet kifejezésekként csíksomlyói Szűzanya-kegyszobor másolatot adott át a hajdúnánásiaknak mindazért, amit ősök száz évvel ezelőtt a székely menekültekért – köztük a gyermek Jakab Antalért, négy testvéréért és édesanyjáért – tettek s amit ők, mai utódok a történelmi emlékezet ébrentartásáért napjainkban tesznek. Demeter József marosvásárhelyi fafaragó alkotásának leleplezése után felkértük az ünnepi szentmisét bemutató Jakubinyi György gyulafehérvári érsek urat, hogy áldja meg azt, így érseki áldással került a szobor a haj-

dúnánásiak birtokába. A megemlékezés központi ünnepsége ily módon a Szűzanya csíksomlyói szobrának megáldott mása mellett zajlott az elkövetkező két és félórán keresztül.

A szentmise főcelebránsa és szónoka, Jakubinyi György gyulafehérvári érsekkel együtt koncelebrált Palánki Ferenc debreceni megyéspüspök, Kocsis Fülöp görögkatolikus érsek-metropolita, Vencser László morálteológus, Horváth István gyulafehérvári kanonok, Szöcs Csaba, a kolozsvári Verbum Kiadó igazgatója és mások mellett Fejér Lajos kilyénfalvi, Juhász Imre újfehértói-hajdúnánási plébánosok, illetve Kerekes László helyben szolgáló lelkész. Jakubinyi érsek köszönetet mondott Buczkó József néprajzkutatónak azért, hogy feltárta és „nagyserű könyvében” feldolgozta a székely menekülés történetét. Szentbeszédében az érsek úr hangsúlyozta: a mai hajdúnánásiak ősei gyakorolták a felebaráti szeretet nagy parancsát, amikor befogadták a székely menekülteket. Befejezésként idézte a székely ősöknek a csíksomlyói Salvatórkápolna előtt álló kőkeresztre vésett imáját, amely, mint mondta, a mi imánk is: *„Isten, tarts meg minket őseink hitében és erényeiben.”*

A szentmise befejező áldását követően a Maklár János Városi Énekkar az *Ó én édes jó Istenem* ősi székely himnuszunkkal idézte fel, száz évvel ezelőtt a Hajdúnánáson menekültek mily sokszor énekelték ezt a város

Dr. Vencser László

katolikus templomában. Csíksomlyói Mária-énekünk után a Kovászna megyéből elszármazott, Jászai Mari-díjas színművész, Miske László szavalt el lelkünk legmélyéig hatolóan Szilágyi Béla *Székely Miatyánk* című költeményét, sokak szemébe könnyeket is csalogatva.

Az ünnepi gondolataikat tolmácsolók sorában Pajna Zoltán, a Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat Közgyűlésének elnöke átadta a megyei közgyűlés köszönő díszoklevelét Hajdúnánás városnak a *Székely Menekültek Emléknapja hagyományörző rendezvénysorozat megszervezéséért, az első világháború idején történt emberbaráti cselekedetek emlékének fenntartásáért, istápolásáért*. Beszédében az elnök rámutatott: az ideiglenesen otthonra lelt székelyek már megérkezésük másnapján bekapcsolódtak a munkába, tanulásba, minden lehetséges módon befogadóik segítségére voltak, majd a háború zajainak csökkenését észlelve – egy, másfél, legfeljebb két év múltán – nyomban visszatértek Székelyföldre, újjáépíteni felégetett, lerombolt házaikat, hazájukat.

Szólláth Tibor, Hajdúnánás polgármestere háláját fejezte ki azért, hogy őseik helytálltak, s azért is, hogy katolikus templomuk e jeles alkalomra megújult és „*most ilyen szép kegytárggyal gazdagodott*”. Mindenért Istené a dicsőség – tette hozzá a város polgármestere.

Borboly Csaba, Hargita Megye Tanácsának elnöke hangsúlyozta: fontos, hogy a magyarság megismerje a száz évvel ezelőtti események hiteles történetét. Mint fogalmazott, az nem volt rendjén, hogy erről évtizedeken keresztül sem a történelemoktatásban, sem más hivatalos úton nem, esetleg alternatív forrásokból lehetett hallani. „*Nagyon fontos, hogy tanuljuk egyformán a történelmet Magyarországon, Székelyföldön és az egész Kárpát-medencében*” – szögezte le

a székelyeket, a nehéz, înséges időkben azt a keveset, amijük volt, megosztották velük. Nem futamodtak meg a kihívástól, hanem szembenéztek vele és megfeleltek a Gondviselés által kiszabott feladatnak. „*Ez is mutatja, hogy mi, hajdúk és székelyek, székelyek és hajdúk, együvé tartozunk*” – fogalmazott Ráduly Róbert. Hozzátette: katartikus eseményekre, amelyek együvé kovácsolják a nemzetet, mindig szükség van. „*Száz év telt el egy az őseink számára katartikus élmény óta, és ma, méltatlan utódok, nem szólunk erről eleget. A hajdúnánásiak kivételek ebben a folyamatban. Nekünk, magyarul gondolkodó embereknek a 2016-os év az 1916-os menekülésről kellett volna szólnia. El kellett volna mondjuk minden magyar polgárnak, függetlenül attól, hogy*

Szoborleplezés

Borboly Csaba, majd örömét fejezte ki, hogy sikerült kiadni *A székelység története* tankönyvet, amelynek anyagát Hargita megyében a hatodik és hetedik osztályos diákok iskolai oktatás keretében tanulják, és amelynek a 145–147. oldalai az 1916. évi román betörés és az annak nyomán bekövetkező menekülés történetét tartalmazzák. A történelem ismeretéből erősíthetjük gyökereinket – állapította meg a Hargita megyei tanácselnök.

Ráduly Róbert Kálmán, Csíkszereda polgármestere a székelyek és a hajdúk egykori együttlétét *testvérinek* nevezte, s kifejezte alázatos háláját a hajdúnánásiak őseinek azért, hogy annak idején befogadták és felebaráti szeretetben részesítették

határon belül vagy kívül él, hogy mi a legnehezebb időkben is számíthatunk egymásra. Van, amire büszkék legyünk, van, amire támaszkodjunk és van, amire építkezzünk” – hangoztatta Csíkszereda polgármestere.

A délelőtti megemlékezés a templomkertben álló emlékjelek, a Jakab Antal püspök és Domokos Pál Péter néprajztudós nevét is őrző Székely Menekültek Emlékoszlopa, valamint a városban akkor elhunyt 38 székely emlékére Buczkó József által faragott Székely Menekültek Emlékkeresztje megkoszorúzásával zárult. Délután a színpadon hajdúnánási és ditrói hagyományörző csoportok mutatták be műsoraikat nagy sikerrel.

Ahogy Ráduly Róbert is rámutatott, erről a népünk százezreit érintő történelmi eseményről nem tudunk és nem beszélünk eleget. Csak remélni lehet, hogy a 206 ezer menekültből 3200 székelyt befogadó Hajdúnánás példájának lesznek követői, és a levéltárak mélyéről a jövőben egyre több bizonyíték tárul majd fel és kerül nyilvánosságra a száz évvel ezelőtt történetekről: arról, hogy a közeledő életveszély elől a magyar a saját hazáján belül menekült, vagyis magyar a magyarhoz menekült és a befogadó magyar a saját véréből való testvérét fogadta be.

Mindenesetre Hajdúnánáson teljesült, amit a szervezők célul tűztek ki és amire a szívük mélyén vágytak: szeptember 18-án minden eddiginél többen érezték át és vitték magukkal a száz évvel ezelőtti történelmi eseményeket feltáró és azoknak számos emléket állító Buczkó József néprajzkutatónak az ünnepségen is elhangzott szavait: „Az akkoriak emberbaráti cselekedetükkel, amikor székely testvéreikkel megosztották hajlékukat és utolsó falatjukat, egyben hidat is építettek a hajdúk és a székelyek között: a befogadó szeretet hídját, s föléje templomot emeltek: az összetartozás templomát, amely most is fölénk tornyosul.”

Varga Gabriella

HORVÁTH GÁBOR MIKLÓS

elég

érzed tudod nem arra mennek a dolgok
amerre szeretnéd az érdek az önzés
lásd megnehezíti még a kismadarak
életét is a fecskéfészkek már régen
lehullottak a házak eresze alól
templomtornyok sem nyújtanak biztonságot

a gólyáknak vakmerő medvék osztoznak
hajléktalanokkal a tömött kukákon
elhagyott játszótérek ócska hintái
nyikorognak a viharos szélben igaz
a gyerekek is számítógépnél ülnek
mászókával nem lehet kirobbantani

őket önként vállalt magányukból mégis
úgy érzik az egész világot szorítják
markukban azzal a fűrge egerükkel
képesek befurakodni mindenhová
elvezeti őket titkos ösvényekre
ahonnan ki mondja meg van-e visszaút

az események gyorsított felvételen
zajlanak lassítani akarsz de ehhez
az égerhez nem csináltak egérfogót
egyre fáradtabb betegbb szervezeted
jelzi a válaszokat már nem te fogod
megtalálni a legújabb kérdésekre

elég engedd pihenni az egeredet
az emberiséget nem te vezeted ki
az egérlyukból kevés a talentumod
menni sem tudsz úgy ahogyan régen mentél
enni sem tudsz úgy ahogyan régen ettél
szeretni sem tudsz úgy ahogyan szerettél

van-e benne még amit szeretnél nagyon
szeretnél-e valamit még nagyon benne
van-e benne ami aki szerethető
az életösztönöd csak meghosszabítja
a szenvedéseidet ezért mondom hát
neked engedd el bátran ezt a világot

Szobormegáldás

Fotók: Kováts Fényképészet

TÍZ ÉVE HUNYT EL SÜTŐ ANDRÁS

DANCS RÓZSA

„ÚGY CSELEKEDJÜNK, HOGY MEGMARADJUNK!”

Kanadába kellett érkezmem ahhoz, hogy Sütő András *Advent a Hargitán* című alkotását elolvashassam. Annakidején otthon szájról szájra terjedt a hír, hogy az író nem engedték ki a magyarországi ösbemutatóra. Megborzongtunk ettől az „újságtól” is, és riadtan csuktuk magunkba a titkot — eggyel többet, amit cipelnünk kellett. És az *Advent a Hargitán* misztikus vágyakozássá oldódott fel bennünk: hátha egyszer megadatik a lehetőség, hogy elolvashassuk... És megadatott — idekint.

Amikor befejeztem, szinte elemi erővel tört ki belőlem a hangos zokogás. Menekülésben, emigrációban férfias keményedett lelkem “kék álhalálból” tért magához — tudtam sírni újból.

A könnyeimel másfajta, Sütő Andrásához kötődő emlékeim is életre keltek.

Hadd említsünk meg egyet közülük. Augusztus 23-i hacacárára készülődve (Románia nemzeti ünnepe, a “felszabadulás” évfordulója) álldogáltunk a tömegben pontosan az előtt a ház előtt, amelynek falai megremegtek hajdan Gábor Áron kijelentésétől, hogy “Lesz ágyú!” Valaki a késve érkezők közül suttogva újságot, hogy Illyés Gyula temetésére mégiscsak kijutott Sütő András. Napok óta vártuk ezt a jeladást is. Isten tudja, hogy sikerült ez neki, mert a Puszták népe írója, a XX. század egyik legnagyobb szelleme már rége óta vörös posztó volt a román politika szemében.

De Erdély követe ott volt ravatalánál, és elmondta, hogy „*Ahol én születtem: zsellérek voltunk a nyelvi ruházkozásban, érthető hát az ujjongás az Arany János-i gazdagság láttán, nyelvünknek megújult erdőzűgésében. Mikor úgy jött Illyés Gyula: Berzsenyi sorsszimfóniáival, egy Kemény Zsigmond mélységmámorával, Vörösmarty eget szaggató mozdulatával, Mikes hűségével a fővállaltakban, Kossuth fölemelt ujjaként az intellemmel: aki “valami szép nagy ügyben fején találta a szöveget, az csináljon kalapácsot magából, és amíg bírja lélegzetel sújtson és sújtson.”*

Szinte betéve tudtunk minden szót ebből az utolsó istenveledből.

Sütő András már ekkor jóideje Illyés Gyula-i mércével mérte, amely így hagzott: “*Te vagy a mai magyar irodalom egyik legnagyobb vigasza.*”

Az idő kísértetiesen igazolta az illyési megállapítást, legfeljebb ilyenformán igazítanánk egy picit rajta: Te vagy a mai magyarság egyik legnagyobb vigasza.

Olyan nagy, hogy a nagy erdélyi — vagy inkább mondjuk országos méretűen? — román földmozdulás idején, a temesvári tűzcsóva fellobbanása után fiatalok virágcsokrokkal zörgettek be marosvásárhelyi házának ablakán felkérve, hogy álljon az élükre, fogadja el a robbanásra felajzott lelkek vezérének szerepét, szóljon a néphez.

Önkéntelenül arra kell goldolnunk: a történelem me-

gismétli önmagát. Ilyen egyszerű gesztussal, de meghatóan és el-nem-utasíthatóan kérte egykor Esze Tamás rongyos csapata II. Rákóczi Ferenc fejedelmet Lengyelország határáig bukdácsolva, hogy legyen a szabadságharc vezetője. És indult Sütő is, akárcsak az áldott emléké fejedelem. Szólt a néphez.

És a nép hallgatott rá. 1990. február 10-én 20.000 ember követte Marosvásárhelyt, akik előtt gyertyával és bibliával a kezében menetelt hangosan mondván a Miatyánk szöveget. Az ő személye és az általa megtestesített Vox Humana elegendő súllyal esett latba ahhoz, hogy az erdélyi magyarság megmutassa erejét.

A néma méltóság példáját követi azóta is otthoni becsapott seregek tömege Marosvásárhelytől Sepsiszentgyörgyig — állva a “vártán”. Talán nem túlzás azt hinnünk, hogy a Sütő Andrásból kisugárzó hatalmas szellemi erő, a belőle a tömegre átragadt méltóság, fegyelmezetség is tényezője volt annak, hogy az erdélyi magyarság megmenekült egy olyanfajta vérengzéstől, amelyen most karnyújtásnyira tőlünk, bácskai, baranyai testvéreinket pusztítja.

Reformkori elődeinkre emlékeztet Sütő András, aki azonban a XX. század véres tanulságaiból szűrte le mélyen humanista fogantatású filozófiáját. Hitte és ezért cselekedte, hogy a szelíd keresztényi jóssággal párosuló konok fegyelmezetség és a minőségi tartás fegyvere lehet egy nemzetnek.

A történelem torz fintora, hogy ennek a hitének esett áldozatul.

Mártíromságot kellett és kell elszenvednie. Szemvilágával fizetett az ügyért, amelyért élt és él, harcolt és alkot.

És még így, fizikai fájdalomtól és nyomorúságtól megalázottan is a megbékélés útját keresi, a szelídséget, a türelmet, a jósságot és az igazságosságot hirdeti. Mert tudja, hogy “*eljön a vigasztalás*” annak, “*Ki nem adta föl a reményt,*” hogy “*Az igazság napja földerül/ Ha van ki bátran és emberül/ Harcoljon érte...*” — amint nagy drámájában megfogalmazta. Nem véletlenül jut az ember eszébe az *Itt állok, másként nem tehetek* példázata, mert az a pillanat, amikor ama bizonyos ostromlott padlásról karhatalmi biztatással és a “védelem” sorfalából a pokol torkába lépett, amikor az első ütéseket a fejére és a szemére kapta, hasonlatos lehetett ahhoz a döbbeneteshöz, amelyet maga az író legalább másfél évtizeddel ezelőtt átélt, amikor Kolhaás Mihály végső tragédiáját megálmodta. Amikor a hős virágvasárnapi boldogságát villámsújtja a Janus arcú hatalmi “igazságszolgáltatás.”

A fizikai fájdalomnál ezerszer nagyobb a lelki, amelyet a becsapottság okoz, és amely immár 1990 márciusa óta, a marosvásárhelyi vérfürdő után, Sütő András megnyomorítása pillanatától egy nép általános lelkiállapotává jegecesedett. Becsapott, kijátszott demokrácia — már nem csupán szóvirág, hanem fájó valóság.

Amikor legutóbb Torontóban búcsúzott el hall-

gatóközönségétől, azt mondta:

“Szembemegyünk az eljövőkkel.” Nemcsak azért, mert nem szereti a magyar ember “máktermészetét,” hanem elsősorban azért, mert otthon minden becsületes lélekre szükség van. Nemsoká idő múlva azonban kaptuk a hírt: Magyarországra menekítették az író feleségével együtt, mert életüket halálos veszedelem fenyegeti otthon.

ban megtaláljuk az egész Mezőség arculatát sikolyaival, problémáival együtt, Erdély minden gondját-baját, amelyek azonban a nagyvilág morajlásával olvadnak egybe. Az *Anyám könnyű álmot ígér* című könyve irodalomtörténeti szempontból is jelentős, mert fordulatot hozott az erdélyi magyar szépprózába nemcsak stílusban, hanem felfogásban is. Ismételten bizonyította azt az írói magatartást, miszerint

“a provincia gondja minden esetben egyetemes gond is.”

Alkotói tevékenységének megelőző szakaszában is születtek jelentős remek. Pompás Gedeon például mai napig élő figura, és az *Egy csupor zsír* című történetének aktualitása újra és újra mellbevágó. Mégis azt mondhatnók, hogy nyelvének ereje az *Anyám könnyű álmot ígér* című munkájában érkezik a zenitjére. Hogy egyik kedvenc metaforáját használjuk: olyan, akár a tengerszem, amely mélyen és tisztán ragyog, és messzire ellátni onnét... Ő Tamási írásművészetéről írta, de rá is érvényes ez a megállapítás. Ide helyezi, ebbe az irodalmi magasságba történelmi drámáit:

A *szuzai mennyegző*-t,

majd trilógiáját, cím szerint: *Itt állok, másként nem tehetek, avagy Egy lócsiszár virágvasárnapja-t, Csillag a máglyán-t és Káin és Ábel-t*. Vallomása szerint ezekkel “Nem az volt a gondom, hogy eggyel több színdarabom legyen. Hanem... eggyel kevesebb csomó a torkomban.” Ezért is helyezi a történelem folyamatába az emberiség bűneit, amelyek gyilkos valóságként gomolyognak mind a mai napig a világ fölött.

Ilyen csomóbontogató szándékkal bocsájtotta útjára az *Engedjétek hozzám jönni a szavakat* című könyvét. Tudta, hogy olyan körülmények között, “*mikor — Arany Jánossal szólva — a magyar nyelvre minden nyelv hat, kivéve a magyart,*” égetően szükség van egy ilyen munkára.

Hallgassunk hát Sütő Andrásra, aki a tegnapi, mai és holnapi feladatainkat Pusztakamarásra küldött üdvözlésében így fogalmazta meg: “*Vegyünk példát a darvakról, szárnyunk alá ne dobjuk a fejünket, míg strázsát — a magunk érdekében nem állítunk. Tartsuk szemmel az Időt, amely nagy munkát s nagy feladatokat tartogat számunkra, a szolgálatos darumadár pedig lehessen egyúttal a jövőbe vetett reménységünknek is szárnyas szimbóluma.*”

(Forrás: Dancs Rózsa: *Vaddisznók törték a törökbúzá, Kairosz Kiadó, Budapest, 2010*)

Sütő Andrással a torontói régi magyar házban

“... a költő szava kenyeret jelent, de vértet is kornak küzdelmeiben” — írta valahol.

Sütő András a legnagyobb élő magyar író, ám ugyanakkor ő az egyik legnagyobb súlyú magyar közéleti személyiség is, akit küldetéstudata emelt nemzedéke, sőt kortársai fölé. Írás-aiból tudjuk, hogy nem ösztönszerű az a kapcsolat nála, az a “*mély együvértartozási tudat, amely egy író a maga népével egybeköt... Olyannyira, hogy a népe sorsát a maga sorsával és a maga jövőjével látja azonosnak.*” Amikor mint “*nyelvében bujdosó a versben bujdosónak,*” Nagy László költőnek a ravatalánál búcsúbeszédet mond, azt hangsúlyozza, hogy “*az individualizmus csip-csup fájdalmain túl bátor férfiak után kiált a kollektivitás történelmi gondja.*” Nagy elődjéről és példaképéről, Tamási Áronról szólva is azt tartja a legfontosabb jellemzők egyikének, hogy a farkaslaki mester minden sorában fellelhető “*Az örökös és láthatatlan bilincs: a közösségi gond és társadalmi hivatásérzet, mely önmagában eleget volna ahhoz, hogy az ember soha szabad ne lehessen...*”

Ömaga úgy ír szülőfalujáról, Pusztakamarásról, hogy ab-

THOMAS ORSZÁG-LAND

Here is the poem of the barricades:

REVOLUTION IN HUNGARY: A POEM OF THE BARRICADES

One heady afternoon during the Hungarian Revolution of October-November 1956, I attended an editorial conference of *The Hungarian Independent (A Magyar Függetlenség)*, the flagship daily of the doomed anti-Soviet insurrection. I was an 18-year old high-school dropout employed on the paper as a cub reporter. József Dudás, our hugely charismatic editor-in-chief, assigned the serious tasks of the day to the senior correspondents. Then he turned to me: "...and what can you contribute to the edition?"

I offered to write a poem. "Make it good," he accepted, "and be sure not to miss your deadline." My piece was ready on time, of course. It could have turned out a tad less sentimental. The composition comprised three quatrains fuelled by some clever cross-rhyming and employing the odd repetition of lines to save time and trouble. It described a girl on the barricades shot while distributing bread to the warriors. Unlike its fictitious heroine, the poem has refused to die for more than half a century.

Dudás and 228 others were hanged by the Communists after the revolution, some of them even younger than me at the time. Many more were sentenced to death and eventually reprieved, a form of torture. Tens of thousands were imprisoned. I left the country with a Westward flood of some 210,000 patriots, most of them young and educated, of whom only some 40,000 eventually returned.

I switched to English as soon as I could. I have spent the rest of my life as a freelance writer. I did my best during the early years to have nothing to do with my homeland – except for translating the Hungarian poetry of my betters into English in the hope of learning how to write English poetry.

The dead heroine of the poem also took on life in English through the translation of Western writers who read my effort in the columns of *The Independent* – although some of them, I am afraid, turned the girl into a boy. The most successful translation (below) was done by the late Watson Kirkconnell, the great-grandfather of Hungarian literary translation into English, who was president of Acadia University in Canada where I read philosophy on a scholarship after the revolution.

In post-Communist Hungary, the poem is still being recited from time to time at public celebrations commemorating the revolution. It has been included in a mass-circulation anthology intended mostly for school children.

At last, the poem has seduced me. I recently edited its original Hungarian text (as indeed it should have been done by someone on *The Independent* before publication all those years ago) when it occurred to me that, today, perhaps I can do better. So I have just written another Hungarian poem, this time about an old lady. I do not think that my voice has changed, but I have.

"Ha," observed a dear friend, a great English poet, "all you now have to do is... write it again, in English." Quite, and that's the easy part.

INSTEAD OF A TOMBSTONE

He shyly closed the lids of darkened eyes,
a small red flower blossomed on his breast.
A smile still lingered on his mouth's surprise
as if at home he slept and loved his rest...
The little hero in the filth is laid
(around him fall his bread-loaves in the mud)
just as but now he paced the barricade –
in vain let fall his bomb, and shed his blood...
He shyly closed the lids of darkened eyes,
a small red flower blossomed on his breast.
Beside his corpse a steaming gutter lies.
The world sings victory, but signs a jest.

Selendy Balázs: EINE FLASCHE BIER

Mint a sör habja borul ki
belőlem az utálat s az undor.

Úgy ülünk itt a kocsmá asztalánál
mint olcsó kurvák ha vendégre várnak.
Köszöngetünk jobbra: "Ah, servus", balra,
míg jön egy legény és megszánja csapzott,
lógó hajunk s a szegény
Flüchtlingnek egy korsó sört fizet.

Oh, két hónapja még...
Géppisztoly a vállon, erő a karban,
hit a szívben és a szemben
férfibecsület. Milyen hegyesen köptem
volna le magam ha tudtam volna, hogy

engedni fogom,

hogy az októberi feltüzesedés,
a novemberi erdők hidege, az éjszakai
menetelések ólmos fáradtsága,
Ottó meg nem szűnő rémületes ordítása a
rohamban kapott fejlövése után,
(cipeltük, úgy tűnt, az örökkévalóságig,
árkon, rönkön, hullott fatörzsön emeltük át lihegve
már alig élő testét); ha tudtam volna, hogy

el fogom tűrni,

hogy az a gyönyörű remény és a mi
elszánt elhatározásunk
vezessenek bennünket
ide!

Mint a sör habja borul ki belőlem
az utálat s az undor.

UTCÁK KÖVÉN A VÉR

Első versszak

Zsúfolt utcák
Mind zengik: szabadság
Diákok vonulnak,
Arcukon a holnap

Második versszak

Rabság, mégis lelkükben már
A szabadság
Tankok elé lépnek
Szébb holnapot remélnek

Híd

Gyermeketek halála
Hát ne legyen hiába

Refrén

Bátrak mind
Arcukon a pír
Utcák kövén a vér
Ötvenhat
A szabadságért
Puskalövés,
Előre,
Nincs menekvés!
Még csak gyerekek, de
Beleadják lelküket

Harmadik versszak

Rebben most száz
Madár, és az utcák
Vörösbe fordulnak
Ifjak porba hullnak

Negyedik versszak

Magyarország
Van-e összetartás
Kicsordult vérünk, de
Új napot vajon megélünk?

Híd

Gyermeketek halála
Hát ne legyen hiába

Refrén

Bátrak mind
Arcukon a pír
Utcák kövén a vér
Ötvenhat
A szabadságért
Puskalövés,
Előre
Nincs menekvés
Még csak gyerekek, de
Beleadják lelküket

Refrén 2.

Ötvenhat elkísér
Az utcák kövén a vér
Szabadság
Testvériség
Magyarország, a hőskért
Őrizd emlékét
A napnak, amikor annyi
vér
Csordult egy szebb jövőért

1956 – THE HUNGARIAN REVOLUTION

Verse 1

In Hungary
1956 was a year like
No other
In that year
Many Hungarians
Had to suffer

Verse 2

In Hungary
1956 was a year like
No other
In that year
Hungarians would
Make the world shudder

Chorus

In 1956
Hungary stood up
For its freedom
For its rights
A country united
Ready to fight

Bridge

There was gunfire
There were tanks
Corpses everywhere
Fear unknown
But there were no
Trumpets blown

Verse 3

Yes in Hungary
1956 was a year like
No other
In that year
Many Hungarians
Got into trouble

Verse 4

In Hungary
1956 was a year like

No other
In that year
Hungarians would say no to
Big Brother

Chorus

In 1956
Hungary stood up
For its freedom
For its rights
A country united
Ready to fight

Bridge

There was gunfire
There were tanks
Corpses everywhere
Fear unknown
But there were no
Trumpets blown

Chorus

In 1956
Hungary stood up
For its freedom
Its rights
A country united
Ready to fight

Chorus (variation)

In 1956
An example was set
Hungary fought its freedom
For its rights
While the world
The world just sat tight

Hungary though
Was determined to show
That it could
It could
It could
Fight for its rights

DALSZÖVEG: NÉMETHY NÓRA

ZENE: KOVÁCS-COHNER RÓBERT

1956 – EGY PÉCSI KISLÁNY SZEMÉVEL

Azzal kell kezdenem, hogy én 1956 februárja és októbere között életem legszebb korszakát éltem. A forradalom évének elején, 1956. február 23-án, csikorgó hidegben beállított ugyanis otthonunkba, nagyszüleim Rákóczi úti lakásába, egy sápadt, cingár fiatal férfi, vékony drapp viharkabátban és ócska, barna melegítőben. Ő volt csak érettségi képéről és kisgyerekkori fotóiról, meg anyám sok-sok meséjéből és naplóból megismert apám, egy korai pécsi szovjetellenes összeesküvés másodrendű vádlottja, civilben utolsó éves orvostanhallgató. Az ÁVO keresztelóm után két nappal vitte el, 1951 kora nyarán. Börtöneveiről, már javában ötvenhatot érlelő, sok-sok magyar családot érintő élményeimről, három versem is tanúskodik, az *Ez is történelem*, a *Játék* és a *Beszélő* címűek.

EZ IS TÖRTÉNELEM

Filctollal tetovált
kis indiánjaink
(szappannal síkáljuk
néha még a nyelvüket is)

aligha érthetik
e málnaderengésbe fakult
ős-színesfénykép
SOS-jeleit,

s hogy mi jajong
az illedelmes
porcelánmosolyú
kislány

anno 1955
bizonyos körökben
kötelező
infánsnőkellékei

– sötétkék, puffos ujjú
„ruhácska”, hófehér
pikégallér, s persze
a simárakefált „búb”,

az ükők presztízstét
(jobb híján!)
védő hajtekeres –
mögött: mennyi

fojtogató, mert
visszanyeldekelt
sírás és jókedv,
és mennyi szégyen...

Közülük egy
ma is végigver rajta:
hogy hiába akarta
szóke bocs-magát

még Legatin-ringatta anyja
(apja ötödik éve *ült*)
kedvéért se tudta
a balettórán

hattyúvá vedleni...

*
Szerették.
Mint egy jóvátételt.

Nehéz volt nem sikoltani

BESZÉLŐ

Szüleimnek

Mert apám szemének
(annak a szemnek)
– röpké időre –
vendégei lettek,
hogy dédelgette anyám
cipőjét, sálját,
egyszóval, egész,
a látás örömétől fölragyogó,
szegényes öltözetét.

Nem változol fölöttünk,
rács-szürke ég.

JÁTÉK

Harminc éve
egy szabadult fegyenc
zsebében szöktetett,
kenyérből gyúrt egeret
„Ez aputól a legelső ajándék!”
dajkált egy kislány.

Azóta is,
ma is,
a játék
rajongó koldusa.

Ezek közül a sorrendben első, az *Ez is történelem* harmadik verseskötetem címe lett, s bár első síkon látszólag magánéleti költemény, ugyanakkor legalább annyira történelmi is, s mindhárom érzékelteti azokat a körülményeket, bár vállaltan gyermeki perspektívából, amelyek néhány év alatt a forradalmi eseményekhez vezettek. Egyben jól kiolvasható belőlük az a tartás, az az ellenállás, amellyel a miénkhez hasonló, ellenségesnek tekintett, hívő családok sorsukat elviselték és sarjait, népes generációnkat, a Ratkó-gyereket, nevelgették. A mi későbbi, Kádár-kori tűróképességünk részben ennek a felnövekedésünktől látott, az emberi méltóságot minden körülmények között megőrző magatartásnak volt köszönhető.

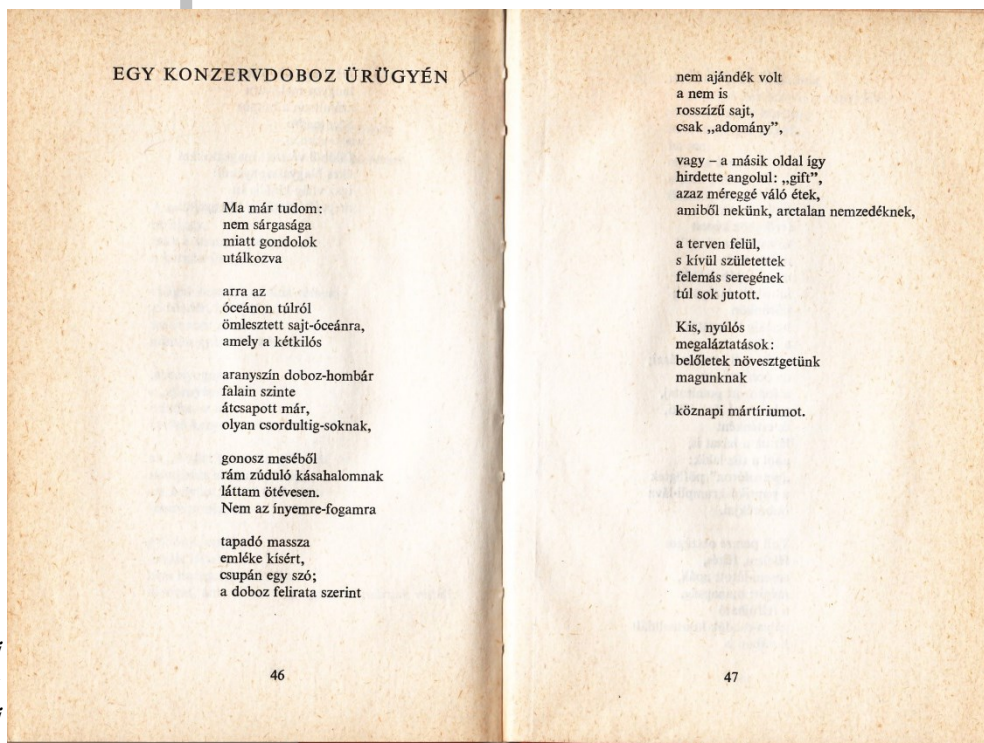
Apám, aki mártírveiből soha nem igyekezett a rendszerváltás után sem profitálni, egyike lett azoknak, mint a

bevezetésben említettem is, akik 56 sok fagyhalált „termő”, irgalmatlan telén az általános amnesztianak köszönhetően, a forradalom évének első felében hazatérhettek családjukhoz. Még ő is, az eredetileg „életfogyos”. Hála Istennek és néhány jóakarátú professzorának, nagyon hamar be is befejezhette tanulmányait, egyedül a szívének-értelmének oly kedves bakteriológiához nem térhetett vissza, így lett később kardiológus és a vérképző szervek betegségeinek tudora... Keserves ráadásként pedig meglehetősen fiatal halott, a börtönben összeszedett betegségeknek köszönhetően! A továbbiakban már magán-történelmünk helyett elsősorban a pécsi történetekre koncentráva: öt és fél éves „kis születésnapom” (ekkor készült ott egy fénykép, a közeli Dohány utcában, az akkori orvoskari tömb jobb oldalszárnyában), még

nagyon vígan voltunk, Sárközi György *Babaváros* című verses mesekönyvét kaptam meg ajándékba. Néhány nappal később már nem csak az időjárás kezdett szigorodni, hűvösödni, hanem a mi akkor még „babavárosnyi” Pécsünk hangulata is. Utcánkban, a város egyik fő útvonalán, a Rákóczi úton, egy hosszú kőkerítést telemázoltak élénk színű „Ruszkik hazal!” és hasonló feliratokkal. Én meg, akkoriban már betűmániás, legalábbis betűzgetni tudó kislánként, kiálltam franciaablakunk keskeny erkélyére és teli torokból kántáltam az egyre szaporodó politikai jelszavakat, természetesen egy kukkot sem értve belőlük. Más furcsa jelek is mutatkoztak a család életében. Hírforrásként, népes baráti körünk mellett, a felnöttek október 23-ig megelekedtek a Dunántúli Napló és a Magyar Nemzet cikkeivel, de éppen aznap anyukám egy iparművészeti remeknek számító, valamikor a harmincas évek végén gyártott, kis, még nem varázsszemes, de varázslatosan mesekunyhó-szerű, ám kegyetlenül recsegő rádiót hozott haza kölcsön, munkahelyéről, az Ágoston téri iskolából. No, attól kezdve egész nap rádiózott a család apraja-nagyja, beszélt Mindszenty bíboros és zengett az Egmont-nyitány. Mindennapi életünk is alaposan megváltozott: egy kis élelmiszerbeszerzés (nagy bevásárlás, pénz híján szóba se jöhetett) után sebész nagybátyámat kivéve (aki a belvárosi és a mecseki harcokat követően csak egy-egy órányi alvás idejére hagyhatta el a Dischka Győző utcai sebészeti klinika műtőjét; ha jól emlékszem, ezekben a nehéz napokban döntötte el, hogy éppen baleseti sebészetre fog szakosodni!) az egész család komolyan vette a kijárási tilalmat. Nem is tehetek másként, lakásunk, a Rákóczi út 73/c. – és különösen a mi kis földszinti rezidenciánk – az orvoskari központi épület, az egyik fő forradalmi fészek, közvetlen szomszédságában volt. Egy alkalommal erkélyünkre is odapattant egy lövedék a szovjet tankok, ezek a vas-szörnyek, az általam adott (nyilván magamat nyugtatgató, mert a szívem mélyén bizony iszonyatosan félttem tőlük!) butus becenéven, a „tankicák” egyikéből. Akkor azután még jobban megszeppenem, s rájöttem, hogy ezek bizony nem játék-tankok, nem egy mozivászon tankjai, hanem igaziak! A belövést követően először minden redőnyünket gondosan leengedték a „nagyok”, aztán apu, a világ életében angolmán, aki a II. világháború végén az amerikaiak hadifoglya volt egy darabig, elmesélte-játszotta nekem kedvencét, *A szentivánéji álom* című Shakespeare-tündérajátékot, vagy éppen felolvasott nekem Ignác Rózsa *Az igazi Ibrinkó*-jából, amelyet anyu püspöklila tintával így dedikált, az akkori, sokakra, nem csak a hozzá hasonló bölcsészekre jellemző, anyagi naivitással és csodavárással: „Drága kis Évikémnek, a mai ünnepnapon, szeretettel: Anyuka, 1956. október 23.” A mesék, igaz történetek közül nekem elsősorban a nagyapám szülőföldjén, Er-

délyben játszódnak tetszetek, különösen a *Rajta! ragadt róka*, amely azt az időt idézi fel, amikor az író Ignác László fogarasi esperes lánykajaként, azt füllentette pajtásainak, hogy egyszer édesapjával meglátogatta földalatti palotájában a színarany karosszékében már kétszáz éve üldögélő nagyszonyt, Árva Bethlen Katát. Igen, odakint forradalom volt, dühörögtek a tankok, egyre több élet esett áldozatul a mecseki és az egyetemi harcokban. S mégis, én éppen ezekben a napokban „jegyződtem el” örökre az angol reneszánsz és a reformáció, sőt, Kata nagyszony személyében közvetve a puritanizmus irodalmával, anélkül, hogy e fogalmakat ismerem volna, e kényszerű bezártság sorsformáló napjaiban. Amelynek azért voltak határozottan boldogító oldalai is. Az első: a lövések elől szüleimmel felköltöztünk a harmadik emeletre, a baráti Keserű család biztonságos, udvarra néző lakásába. A második: mint börtönviselt, családos egyetemista, apu kétszer is hozhatott haza amerikai vöröskeresztes csomagokat, zömében nemszeretem ízű konzervekkel, hatalmas doboz krémsajttal, s egy kicsi, de csodaszép, aranyhatyú-címkés préselt-száritott füge-adaggal. Erről a nyúlós-nyögvenyelős krémsajtról írtam sok évtizeddel ezelőtt egyik első „ötvenhatos” versemet, az *Egy konzervdoboz ürügyén*-t, amelyért Jelenits István piarista szerzetes –ismert irodalmár, Pilinszky gyóntatója, egy prédikációjában, s egy „Szívünk-szavunk” című Vigilia-cikkében szelíden meg is dorgált. Egyszerűen azért, mert alaposan félreértette a „kis, nyúlós

megaláztatások”-at, amelyek bizony nem az amerikai szeretetsomagok (apám, mint politikai elítélt, kisgyerekes medicus, kettőt is kapott belőlük!) nem túl finom ízű konzerveire vonatkoztak, nem arra, hogy én utólag megbírtam az aján-

dékokozók nemes szándékát, hanem a Kádár-korszakban a velünk, nem-társutas ifjú írókkal való, sajátos bánásmódra.

Ezeket az élményeket, a megcsodált, korábban sose látott, préselt fűgét, az évek során épp úgy versbe írtam, mint a nagymama által ócska „rerninkben” egész nap egy bibliai matróna elszántságával sütögetett, élesztő híján elég laposka, de nagyon jóízű kenyereket; nagypapa illetménylisztjének köszönhetően az egész nap zajló osztogatásnak semmi akadály nem volt. Akadt, aki épp az ő, mindenki Margit nénije „páskájával” vágott neki exodusának, azaz a kivándorlásnak. Erről szólnak iker-verseim, *Az arany hattyú* és *Az ittmaradók páskája*.

AZ ARANY HATTYÚ...

– segélycsomag-émlék, 1956-ból –

Az arany hattyú
meg se rebbent,
csak úszott, úszott rendületlen
(úszása maga a remény!)
fényes-zöld, szépen ívelt
címke-tavának hús vizén,
Rákóczi úti tankok érdes robajában.

Én meg? Egérfogakkal rágtam, rágtam
legelső, amerikás-édes,
szárított, préselt vigasz-fűgém.

Pécs, 1956. – Budapest, 2006.

AZ ITTMARADÓK PÁSKÁJA

Tíz vérbe-reménybe-várakozásba
pácolt hosszú napon át
ette-ette a ház
nagyanyám kovásztalan kenyérét.
(Élesztőért túl nagy ár a halál:
lőttek a sarkon, a boltnál!)
Egyszóval: kicsi gázsütőnk,
ama „rerni”, a csúnya nevű,
laposka lepénnyel csitította az éhünk.
És nem gondolt nagymama
arra, hogy Exodusunk idején
az *ittmaradók* páskáját gyúrta
harapásnyi hazává,
fájdalom-bogos ujjaival.

Pécs 1956 – Budapest, 2006.

A fűgés-hattyús verset 2008-ban, „Város-ajándékozó rigmusok” című „Szerelmes földrajz” portéfilmemben is elmondtam, mégpedig régi lakásunk egykori ebédlőjében, az izgatott és kíváncsi csomagbontogatás helyszínén. Ugyanitt nézegettem, kóstolgattam a svájci Enggist-család Schaffhausenből érkezett csokoládé-ajándékát is, amelynek papírjára mindmáig emlékszem: fekete háttér előtt, egy rácsos ablakon rózsaszín virágok hajoltak ki. Ez a háromgyerekes, nem is jómódú református család 10 hónappal az ötvenhatos események után, 57 kora nyarán, egy nagylelkű Salk vakcina-küldeménnyel megmentett engem, s még egy gyermeket a Pécssett is tomboló gyermekbénulás-járványtól. Az pedig, hogy az életmentő oltást megkaphattuk, ugyancsak 1956 egyik eredménye volt. A korábbi, vasszigorú vámtörvényeket kezdték lassan enyhíteni, s a gyógyszer behozatali gesztust valamiféle „emberbaráti”, ebben az esetben „gyermekbarát” jóvátételnek is szánták ugyanazok, akik gyerekeimbereket ítéltek halálra!

Visszatérve az 56-os eseményekre: szüleim éjszakákon keresztül tanácskoztak a szomszéd szobában, mitévők legyenek, induljanak-e el velem, egy szem kislányukkal az ismeretlenbe... Kilátásaik az átlagosnál jobbak voltak, nyelvismertük, két nemzetközi hivatásuk – az orvostudomány és a művészettörténet – révén hamar gyökeret verhetek volna. Apám esélyeit nem csak addigi kiváló tanulmányi, sőt, korai kutatási eredményei növelték, hanem csaknem hat börtönéve és őseinek német származása is. Hogy mégis az itthon maradás kockázatos kalandja lett a nagy tervek vége, arról bizony elsősorban én tehettem. Egyik éjszakai beszélgetésükre felriadvá ugyanis sírva rontottam ki az ebédlőbe, a következő szöveggel:

„Nem! Engem ne vigyetek sehová! Én itt akarok maradni, nagymamával, nagyapával, Körivel (keresztapámmal) – és a *János vitézzel*.” Petőfi remekét történetesen 1955 karácsonyára kaptam meg ajándékba, méghozzá nem is akármilyen előzmények után. A karácsonyt megelőző hetekben-hónapokban ugyanis minden Kossuth Lajos (ma ismét: Király!) utcai sétánk lelkes kirakati *János-vitéz*-bámulással ért véget, no meg leltározással, hogy a vágyva-vágyott könyv, Róna Emy mesés rajzaival, kapható még. Mit volt mit tenni, apám és anyám lemondtak a kivándorlásról, aztán számukra is, keresztapám számára is kökemény évek következtek, s engem se éppen káderyerek-esztendőök vártak. Mégsem bánom, hogy így történt, hogy Petőfi és Arany János földjén élhettem-élhetem le az életemet. Egy sokat szenvedett, tankok, indulatok és gyakran mindmáig igazságtalanságok szaggatta országban, ahol remélhetőleg még sokan ismerik János vitéz és Iluska történetét, s ahol élnek még néhányan, akik – ha, a régies magyar nyelvtől már távolodva egyre kevesebben is – meg-megdobbanó szívvel olvassák Arany János szépséges, lefordíthatatlan verssorát: „S kevéze ragyog vala balján.” Tudom, sok esélyt veszítettem azon az 1956 kora novemberi éjszakán, s szüleimet gyerekkövel, gyermeki lélekkel, nem önzésből ugyan, de az itthoni szereteimhez, világomhoz való ragaszkodásommal, sok lehetőség-

től fosztottam meg. De a Történelem Ura tudta, kit és miért akar itt, a mi földünkön, a mi anyanyelvünkben marasztalni. Életem érdekes fejleménye az is, hogy két egykori forradalmár egyetemista is része lett későbbi életemnek. Egyikük a kerecsendi-egri Mészáros György, aki rengeteg szenvedés, fiatal arcának kíméletlen „felszaggatása”, s a kinkeserves-lassú, megaláztatásokkal teli rehabilitálás után megbecsült mérnök, lapszerkesztő, nemzetközi híru ciganológus, és az 1956 emlékét leghívebben őrzők egyike lett, a Tokaji Író-táborban megismert barátaim közé tartozott, korai haláláig. Gyuri több cigány nyelvjárást a börtönök alatt tanult meg, s éppen a forradalom és az azt követő évek érlelték meg benne a hátrányos helyzetűek iránti segítő szeretetet, érdeklődést is. Az Egri Újság egyik alapító szerkesztőjeként nekem, egy politikai fogolytárs gyermekének, állandó jelenlétet, munkát biztosított a lapban, mintegy jóvátételként is. A másik egykori „ötvenhatos” pedig verseim első angliai fordítója pedig dr. Zollman Péter volt, aki forradalmi helytállása miatt kényszerült emigrációba, s Angliában fizikusként, feltalálóként, gyártulajdonosként, majd sok-sok magyar klasszikus (itt természetesen nem magamra célok!) fordítójaként vált közismertté. Amikor néhány éve meghalt, a halálát sirató, magyarul és angolul is megfogalmazott vers-rekviembe beleírtam azt a veszteséget, amely mindazok közös életérzése lett, akik az ország, az anyanyelv elhagyására kényszerültek, s minden siker és megbecsülés mellett holtukig „DP”-k (a kor Amerika-adta, nem éppen hízelgő becenevén „displaced person”-nek bélyegzett hontalanok) maradtak. Ez a vers tehát nem csak róla szól, hanem mindnyájukról, akik kivándoroltak, de eredményeik, sikereik ellenére utolsó percig gyötörte őket a gyökörtelenség fájdalma.

EGY MŰFORDÍTÓ HALÁLÁRA

In memoriam dr. Zollman Péter

Emlékszel, Péter?
Majdnem sírtunk,
tizennyolc éve, ott,
a Temze partján,
mert nincs, angol, német,
francia, spanyol, talján,
aki le tudná írni ezt:

„S kelevéze ragyog vala balján.”

Te elvesztettél egy hazát,
de megmaradt a fénylő fegyver:
sokszor megcsúfolt nyelvünk
rozsdát-nem-ismerő
kelevéz- ragyogása.

Vár Téged *odaát*
aranyosszájú Arany János Úr,
Kosztolányi, József Attila.

Végső éjed hálás mécsei lesznek ők,

s évről-évre
fehérebb arcod
szent közelükben
feléled újra,
halálról mit se tudva.

Ami a forradalom leverését illeti, arról is van néhány emlékem. Az egyik 1956 felejthetetlenül szomorú karácsonya, amikor a „nagyok” sírva énekeltek a nagyon hitvány fenyőcske alatt, s ha halkan is, de a mecseki harcok áldozatairól beszélgettek a szerény ünnepi vacsora közben. A család igazi 56-os mártírja fegyvert nem viselt, csak szikével „harcoló” keresztapám, apám börtönévei alatt igazi felnevelőm, dr. Nemerey Péter sebészorvos volt, akit azért távolítottak el a pécsi sebészeti klinikáról, mestere, Schmidt professzor minden tiltakozása ellenére, mert el merete kérni a káderlapját a klinika személyzetisétől. Azt is önzetlenül tette, egyszerűen és békésen ki akarta javíttatni drága nagyapám, az ő édesapja, megbélyegző minősítését.

Az ötvenes években folyton „b” listára tett idősebb Nemerey Pétert ugyanis a jeles kis kartonlap „bankár”-nak minősítette, noha bankár soha nem volt, csak árva erdélyi fiúból lett, tehetséges, magasan képzett, sok nyelven beszélő, fix fizetéses, de világ életében vagyontalan bankigazgató. Aki családjával, baba-korú velem együtt, csak véletlenül úszta meg a kitelepítést. Meglehet, ezúttal, németes pontosságomat sutba vágva, csapongtam egy kicsit. De talán nem egészen haszontalanul, hiszen azt próbáltam érzékeltetni, amennyit és ahogyan egy öt és fél éves, már javában történelmi áldozatnak számító kislány fel tudott fogni az eseményekből, azok előzményeiből és következményeiből. Én nem voltam kislány Gavroche, nem voltam ötvenhat gyerekhőse, de egy olyan, fiatal lélek igen, aki ösztönösen megérezte: nincs mit tennie, nincs hová mennie, mert ez az egyetlen Haza adatott neki és övéinek.

S ez nem változott meg 1967 nyarán sem, amikor anyámmal Ausztriában maradhattunk volna, sőt, 1985-ben sem, amikor amerikai-kanadai Calvin Synod utam idején többen felvetették: érdemes volna „kint” maradnom, angol szakos magyarországi bölcsészdoktorátusomat egy ottani teológiai végzettséggel megfejelve. Azóta is számtalan olyan esemény történt és történik velem és szeretteimmel, amelyek miatt akár a nagyvilágból is ki lehetne futni, de tudván tudom: 1956 hősei többek között azért is harcoltak, hogy mi, az utánuk jövők és a mi utódaink ugyancsak megértsék: számunkra és számukra ezt a rögös, de mégis szép utat, ezt az embert próbáló, de elhagyhatatlan, egyetlen hazát készítette a Teremtő!

„Hungary conquered and in chains has done more for freedom and justice than any people for twenty years. But for this lesson to get through and convince those in the West who shut their eyes and ears, it was necessary, and it can be no comfort to us, for the people of Hungary to shed so much blood which is already drying in our memories. In Europe's isolation today, we have only one way of being true to Hungary, and that is never to betray, among ourselves and everywhere, what the Hungarian heroes died for, never to condone, among ourselves and everywhere, even indirectly, those who killed them.” (ALBERT CAMUS' STIRRING LETTER TO THE WORLD: "THE BLOOD OF THE HUNGARIANS")

DANCS RÓZSA: PALACKPOSTA - NAGYAJTA, 1970. FEBRUÁR 12.

most mégis tollat fogok

pedig látom, hogy apám mindkét keze hirtelen rámerevedik a vasvilla nyelére, s anyám kötényéből egyszerre földre hullanak a pincéből felhozott sárga citromalmák

még mindig gyönyörű szemében hangos robbanásra készül az évek óta elnémított sikoly – s én mégis tollat fogok

utoljára

megmondanám nekik, hogy nem a puskatusokkal elnémított verseim zúdították nyakukba a bajt, megmondanám, de inkább nem mondok semmit

még azt sem, hogy szeretem őket, mert felakad a hang a rozsdás szegekkel összefércelt húscafaton, ami egykor a nyelvem volt, ami még akkor tisztán ejtette a szavakat, hogy „szabadság, szerelem”, amikor még harsogva tudtam a világba énekelni, hogy „Erdővidék az én hazám, katonának szült az anyám...”, amikor még nem tudhattam, hogy katona én soha nem lehetek, mert anyám szépséges villám marciját emberi formájából is kifordítják - megsemmisítik a fiút, mielőtt férfitvá érhetett volna...

Villám Marci - édesanyám dacos, izgága, felfortyanó villám kisfiú-magamra gondolok, és irigylem, vagy sokkal inkább, siratom azt az időt... s magamat

pedig akkor szégyelltem minden villámdörgő jelenetet, csak a világért be nem vallottam volna nekik... akkor -

most, amikor már nincsenek villámhárítók, mert a villámhárítókat velem együtt tönkrezúzták, ezt akarom tudatni velük

mindenkivel, aki nem tud a könnyeinek utat parancsolni, amikor ronccsá nyomorítottságom előbukkan a csűr mögötti bodzabokor ágai közül

a szomszéd nyűszítő, lábamat nyaldosó kutyájának is elmondanám, ha nem lenne ijesztő a torkomból kipréselődő hang, hogy sajnálom..., a miattam átélt rettenetekért sajnálok minden engem szeretőt

de még akkor is, így is – behunyt szemmel is, quasimodóvá torzítva is, elfojtottan, fehérén izzik lelkemben az a szó, hogy szabadság..., immár a szerelem örökre elszállt reménye nélkül

szabadság az előlem örökre bezárult Budapesten, Prágában – és az innen karnyújtásnyira nyújtózó Szépmezőn

kölyökkoromban volt egy képzeletbeli játékom, amit újra és újra megismételtem, amikor az ostort pattogtatva magamra maradtam: a falu büszkeségét idéztem oda, Bihari Jóskát, aki talán meghatottan, térdre ereszkedve elszalvta volna szülőháza küszöbje előtt a Füstbe ment tervet, és mert nem kísérté tapsorkán a mutatványát, széttétekintve talán észre is vette volna azt a kisfiút, aki a hatalmas diófa mögé lapulva

átszellemülten bámulta a falu vándorát, aki onnan, odaátról, a soha át nem léphető határ túloldaláról tért vissza, hogy szülei sírjára végre virágot tehessen... lehunyt szemmel ott láttam az embert a fehérre meszelt oszlopos bejárat előtt, olykor nem is lépett be a házba, hanem csak bekukucskált az ablakon, hátha megpillantaná rántást kavargató anyját és gondjaiba merült apját... szerettem volna kezét rázni egyszer a híres neves Bihari Jóskával, aki talán már látta a kanyargó Duna mindkét oldalát, tán még az árvalányhajás Hortobágyon is megfordult, és megsimogatta azt a követ, ahol először elszavalták a talpra magyart, s a kalapját is levette - le kellett vennie, mert székely ember mindig tudja, hogy mit kell tennie - a ház előtt, ahol raboskodott egykor Táncsics Mihály

azt a kisfiú-engemet meg kellett látnia, aki mialatt jámbor teheneket terelgetett az erdő szélén vagy az Olt partján, szeretett a fűbe heveredni, hogy ábrándozhasson

az az ábrándos magam szabadságot álmodott a világnak, hatalmasat, a felhők útját követve kilépett Erdővidék gyönyörűsége, de szűk kereteiből és repült... határokon át Vereckétől a Pilis hegységig és a magas Tátráig, hogy ott a hargitai szellők üzenetével a szívekbe kiáltsa Kríza János aggódását: „Hol vagy, hazám, te drága táj,/ Utánnad szívem mindég fáj,/ Ékes képedet ölelem./ S miattad vérzik kebellem.” ezt mondtam volna el a szőke Tiszának is – ilyesmikről ábrándoztam dacos, izgága villám marciként... pedig akkor még nem tudhattam, hogy „holnap forradalom lesz”

ám ha édesanyám elém tette a gőzölgő, tejben főtt köleskását, akkor elcsendesedett minden bennem, mert azt nagyon szerettem, annyira finom volt, akár a lerben sült pityókával szüröcsölt káposztalé... most nincs íze a tejes kásának, nincs íze a káposztalének, nincs íze semminek – rozsdás vastúvel összefércelt nyelvem képtelen megkülönböztetni az ízeket egymástól, csak a szagok igazítanak el, vissza az időben... – ezt eddig nem mondtam meg, most, ebben az utolsó levélben elárulom, hogy tudja a drága, szelídségre kényszerített, még mindig gyönyörű szemű édesanyám

katonának nem szüdtél, jó édesanyám, de költőnek – igen

hogy is volt? egyszer, amikor az alámenőben a kőmenyt vetettük, kezdtem hangosan skandálni, hogy „e fiúból pap lesz, akárki meglássa”, egyszerre mindenki el kezdett kacagni, még én is, mert a papok ritkán lázadoznak olyan dacosan, ahogy én szoktam a mindenféle, rám parancsolt rend ellen

pap – az nem, de költő? még a cséplőgép zúgásába is ríme-

ket hallottam bele, s az osztováta csattogásába a szabadságért vágató lovak galoppját... szerettem figyelni a szövés, fonás, kosárkötés közben szorgalmaskodókat, mert közöttük lábatlankodtak a leánykák is, különösen az a kicsi szöke, lenvirág szemű, akit csak azért is megcsókolok, ha majd nagy leszek, esküdöztem magamnak..., akit ma is meglesek az istálló ajtaja mögé bújva, ha elhalad a kapunk előtt vagy elsuhanni látom a kertek alatt..., akinek egyszer, egy vasárnap délután, amikor mellettem hallgatta a rezesbandát, úgy elszédített az illata...!, akkor egy pillanatig szerettem volna visszasegíteni a válláról lecsúszott hárászkendőt, csak hogy hozzáérhessek..., de csak haza futottam onnan, mert nem akartam elárulni, hogy szerelmes vagyok

édesanyám, én soha nem csókoltam leányt, soha nem öleltem senkit, pedig mindig készültem rá, de előbb a szabadság...

igen, a szabadság..., a Kardos hegyen állva hősnék láttam Erdővidék minden lakóját, akiket bár keservesen nyomott az osztályharcos megkülönböztetés, nem törtek meg, édesapámat sem tudták összetörni..., tudtam, hogy nehéz neki, de őt nem sajnáltam, mert ő erős volt és büszke...

csak akkor omlott össze, amikor a belőlem maradt emberoncsot visszadobták az udvarára

ganajtúró kukacnak

mindenkit elborzasztó madárijesztőnek

akkor szorította két marokra a vasvillát, arcán patakzó könnyeivel, véresre harapott, hangtalan ajakkal

hangtalan maradt ő is, mert poloskák tucatjait rakták le az éberek, a tölem-félők, még a fejő szék és a jászlak repedéseibe és a kút kávjára is jutott azokból... az ő szabadságuk, biztonságuk védelmére

megfojtották a szót, kitiltották kezemből a tollat, a verseimet pedig hamuvá semmisítették, szülőházamat börtönömmé gyalázták...

A képzeletbeli levél valós alapja:

A magyar forradalommal való azonosulás egyik legnagyobb hatósugarú tettére Háromszéken, a néhány évvel korábban alakult baróti gimnáziumban került sor.

Mojszesz Márton vezetésével négy, 15–16 éves baróti diák 1956. november 11-én elindult a román–magyar határ felé, hogy segítsék a magyar forradalmárokat. Közülük Bíró Benjáminnak és Józsa Csabának sikerült is átszöknie a szigorúan őrzött román–magyar határon. Egészen Debrecenig jutottak el. A Kádári hatóságok 1957.

március 15-én – hogy soha ne felejtsek el a napot! – adták át a két diákot a Securitaténak. Gyorsított eljárással 3,5–3 év börtönbüntetéssel sújtották őket. Mojszesz Márton és Ko

utoljára, dacból, most mégis itt araszolgom a sorokat, mert tudom, ha végső kirohanásom nem sikerül – és miért is sikerülne, éppen most? –, akkor itt kell hagynom drága családomnak és megsűfolt népemnek a rettenetet feloldozó üzenetemet: a gyász elviselhetőbb, mint az életnek ilyen iszonyatos lenullázása, – nemcsak nekem megalázó, hanem mindenkinek és mindennek, akivel és amivel szembetalálkozom, hiszen még a csorda után loholó kuvasz is ijedten vinnyog tova a látomra

most megtudhatjátok: a csűr agyában régóta lapul az a skatu-lya, amiből csak egyetlen szál gyufát fogok kivenni

de még előbb ez az utolsó lázadás – a brassói út...

és amikor fellobban az az egyszál gyufa..., én a szabadság tűzmadaraként szállok el tőletek

vács János Érmihályfalváról – a sikertelen kísérlet után – visszafordult. Őket kizárták a baróti gimnáziumból. De akkor még működött a tanári szolidaritás: Mojszesz Mártont mint kiváló diákot átmentették a marosvásárhelyi Református Kollégiumba, a Bolyai Farkas nevét viselő gimnáziumba. Mojszesz Márton a börtönben a rabruhájából kitépett szákkal levágta saját nyelvét, hogy ne tudjanak vallomást kicsikarni belőle. Négy zárkajelentés bizonyítja a kivételes hőstettet.

A börtönből való szabadulása után 1970. február 13-án Brassó főterén, az akkori pártbizottság, a mai megyeháza épülete előtt benzinnel leöntötte, majd felgyújtotta önmagát. Egyedi hőstettét méltán említjük Jan Palach és Bauer Sándor tűzhalálával egyenlő rangú áldozatvállalásként.

Tófalvi Zoltán nyomán

SELENDY BALÁZS

BALÁZS SELENDY

MÁRIÁS JÜZSEF

76

Életem alkonyán,
hetvenhat évesen,
nem érzem
életem alkonyát.
Köröttem dübörög az élet,
ahogy apadó erőm engedi
részt veszek benne
és ámulva nézem
óriási, szivárványos testét :
ennyi! Még ennyi van,
amit nem láttam!
Utazom,
lovaim versek,
másoké, enyéme,
a megkülönböztetéshez
néha szemüveg kell...

Az Őszikék
másoknak íródtak
nekem az öregedés
tavaszának
rengetegében
a fák között
óriási virágok nyílnak,
illatuk mámorít
s ujjászülvete,
kisgyerekként
lépdelek feléjük,
mutatóujjam
messzi előre kinyújtva...

Napjaim a homokóra
pergő szemeivel
kevesednek, tudom, hogy
előbb-utóbb az ámulat
és öröm helyett
a félelem foglya leszek
egy végtelenül hosszú, sötét
pillanatra

s ezért a percet megtisztelve
szívom a nektárt
és reménykedem,
hogy ízének emléke
és az Igéret
ezen a múltékony
örökkévalóságon
átsegítenek
amíg szemeim
ujra
és végre
kinyílnak.

2013. szeptember 6.

76

At the twilight of my life,
at 76, I do not feel
the twilight of my life.
Around me
life rumbles in earnest,
I take part in it
as my ebbing forces let me
and I admire its
many-hued body:
this much! I have this much
more yet to see!
And I travel,
poems are my horses,
my poems, those of others,
to tell the difference
at times I need glasses...

The "Autumnals"
were written for others,
huge flowers are opening for
me
amidst the trees
in the forest of the spring of
aging,
their scent makes me drunk
and a toddler again
I waddle towards them with
my index finger
impatiently pushed forward...

The number of my days
shrinks with
the sprinkling of sand in the
hourglass, I know
sooner or later I shall be held
prisoner
not by admiration and pleas-
ure,
but by fear
for an infinitely long, dark
moment -
hence I honor the present, I
take my delight
in the nectar of the flowers
and hope
their memory and the Prom-
ise
will help me through
this passing eternity
until my eyes open
anew and fully,
at last.

September 6, 2013

A FÁKLYAGYÚJTÓ

Szólj nevünkben,/az árva nép helyett.
Mondd el, mit érzünk,/ mily sebzett a lelkünk.
Te beszélj itt,/ otthon úgysem lehet./
Követ legyél./ Helyettünk és helyettük.
(Domokos Sándor)

A kanadai író- és pályatárs biztatta – 1966-ban – munkára, újabb s újabb cselekvésre közösségének kiváló tagját, a nyírbélteti születésű, az 1956-ban Kanadába kivándorolt s ott sikeres pályát futott alkotót, Miska Jánost, aki amellett, hogy íróként is elismerést szerzett magának, könyvtárosként, bibliográfusként jóval, mérhetetlenül többre vállalkozott, mint az olvasni, művelődni, kutatni vágyó érdeklődőket tájékoztatni, eligazítani a könyvek világában.

Az angolszász világban új hazát lelt és ott sikeres életpályát megfutott személyek jellemzésére mondták: self-made man, azaz önerejéből érvényesülő ember, azaz sikeres lett, hírt s vagyont szerzett. Elsősorban azokra illik e szó, akik a gazdasági, pénzügyi világban futottak be nagy karriert, kevésbé azokra, akik a szellem mezején váltak sikeressé, akik önkörükből kilépve magyar közösségük, nemzetük szolgálatára szegődtek el. Miska János, az író, az irodalomszervező, a tudós bibliográfus ezt tette: egy kicsiny nyírségi faluból kitörve, felemelkedve, az új hazában önmagát is felülmúlva vált híressé, a könyvtartudomány elismert, becsült és kitüntetett művelőjévé, a hungarológia eredményes, szolgálattevő munkássává.

Batsányi János, a magyar felvilágosodás kiváló alkotója, a magyar író, kora szellemi emberének hivatását, elhivatottságát, helyét, két sorban jelölte ki: „mint égő fáklya, mely setétben lángol,/ s magát megemészte másoknak világol”. Képzletében a középkor sötétjét oszlató emberére gondolt, aki fényt gyűjt, eligazít, utat jelöl ki a jövő, a felemelkedés, a szellemi kitérkezés, gyarapodás felé. A téma, a kutatási feladat Miska János személyében megtalálta emberét.

A sötétség rokon értelmű szava a homály, a köd, amelyben ugyancsak fényt kell gyűjtani, hogy jobban lássunk. Hisz mögötte, azt elosztatva tisztul a magunkról, a közösségünk-ről, a nemzetünk-ről alkotott kép, amelyet addig keveset vagy éppen semmit sem tudtunk. Bár ellentmondásnak tűnik, de a homály mellé oda társíthatnók a „fehér folt” jelentéstartalmát, amely lényegében nem tudjuk, mit takar, mit fed el a szemünk, tudatunk elől.

Miska János író szeretett volna lenni, népe sorsán töprengő, azt híven bemutató, erkölcsi értékeit, múltját/jelenét megörökítő, nemzeti érzést ápoló és ébresztő, jellempallérozó művek által. El is indult ezen az úton, két forrásból merítve írásai tárgyát: az elhagyott szülőföldre kötődő emlékekből és az új hazában megkapaszkodni kívánó sorstársai küzdelmes világából. Magasan képzett könyvtáros, bibliográfus lett. Valóságos szellemi otthonra lelt a könyvek titkokat rejtő/hordozó világában, ódon és modern tékák varázslatos csöndjében, szenvedélyesen vetette magát az írott dokumentumok – a modernkori fóliánsok – lapjain megörökített értékek fel-

tárásának, rendszerezésének munkájába. Ott és akkor ébredt rá arra, hogy az exilium nem csupán a múlthatatlan és csillápithatatlan honvágy, örökös sóvárgás világa, hanem kínálata annak is, hogy két haza szolgálatába lépjen, hisz a kanadai magyarság múltjában, a kanadai-magyar kapcsolatok terén oly sok a homály, oly sok az el nem oszlatott fehér folt. A két világháború közötti Erdély egyik kiváló szellemi vezetője, organizátora írt „a kisebbségi létajándékai”-ról, jócskán meghökkenve kortársait, akik abban csak romlást, megsemmisülést vizionáltak. Mit akart vele kifejezni? Azt a belső kényszert, ami fokozott helytállásra, tevékenységre sarkall, önmön szellemi értékeink védelmére és gyarapítására. Ezt tette, erre vállalkozott a diaszpóra-sorsra jutott Miska János is. És ott s akkor született meg benne a szándék: megyek fáklyát gyűjtani! Felkutatni és leporolni mindazokat a dokumentumokat, könyvek százait és lapok ezreit, hajdani elődeink – a felvilágosodás írói – elszántságával és konok akaratával, évtizedek fáradhatatlan igyekezetével és munkájával gyűjteni a dokumentumokat, melyeket szimbolikus téglaként egybehordva, általuk hidat építsen a két távoli ország – a két haza – népe és kultúrája, gyümölcsöt termő kapcsolata között. A pedagógiában kísérleti terepnumot látó és kereső Németh László mondta: „minden munkakör varázskör”, a benne önmagára találó alkotó, tudományos kutató, az új értékek iránt elkötelezett, a régmúlt idők szellemi kincseit búvárló ember teszi azzá.

Ilyen varázskör volt a könyvtár Miska János számára is. Ebben a szellemi építkezésben vált és lett ő valódi self-made man, sikerember; lett és vált a hajdani, prériket feltörő és kemény munkával, elszántsággal virágzó farmokká alakító magyar bevándorló-elődök példájára fáklyagyűjtő és -hordozó a kanadai tudományos életben.

Közel ötvennyolc év után végleg haza térve az óhazába, eljött az ideje annak is, hogy nyolcvan életév magasából visszatekintszen a megtett útra, hogy azt tanulságként, tapasztalatként élénk tárja, hogy munkája hozadékából, „kamatjából” magunk is többek legyünk, hogy mi is tanuljunk küzdést és kitartást, a tudomány és nemzetünk szeretetéből fakadó indítást: a magunk helyén, a magunk életében.

A nyolcvannegy év tapasztalásainak tárháza a Püski Kiadónál megjelent kötet⁽¹⁾, amely négy alkotóeleme – a „*Szólf nevünkben az árva nép helyett*” – a Koltay Gábor filmrendező közreműködésével létrejött életinterjú; a „*Bajban szépült életem*” – a szépirodalmi munkássága gyümölcsjeinek áttekintése; a „*Lépted után nyomok maradnak*” – irodalomszervezői tevékenységének számba vétele; s végül Miska János könyveinek bibliográfiai jegyzéke teljesíti ki a gazdag életút hozadékát. Így, egyben a szerző joggal írhatta könyve borítólapjára: **Megyek fáklyát gyűjtani**, s rendhagyó módon jelölve meg a műfaját is: *életregény*, summája mindannak, amit „a külföldi, s különösen a kanadai magyarok írója, szószólója, szellemi és kulturális értékeik kutatója, s azoknak a közéletben való megjelenítője” szerepében elért, megvalósított.

E gondolatokat vetíti az olvasó elé a kötet megjelenését köszöntő Sajgó Szabolcs SJ jezsuita szerzetes, aki másfél évtizeden át személyes tanúja/tanúságtevője lehetett Miska János kanadai életének, munkásságának: „Elénk idézi egy élet, egy

csörgedezve induló kis patak folyamára dagadását, sok-sok ezer életet hordozó/tápláló csodáját, millió fényben, színben pompázó gyümölcsjeit.”

E szép nyomdai kivitelezésben megjelent kötet első felét az interjúban megtestesülő vallomás, a fordulatokkal teljes életútra való visszatekintés alkotja. Koltay Gábor filmrendező biztos kézzel vezeti, tartja mederben az oly sok forrásból eredő mind szélesebbé váló cselekvési tér erővonalait, az élet útvesztőiben eligazodó, tájékozódni kívánó, az elébe tornyosuló akadályokat sikeresen leküzdő életpálya állomásait.

Mit is vitt, vihetett magával a nyírségi kicsiny faluból, a Nyírbéltekről indult, Hajdúböszörményen, Budapesten át Kanadába sodródott ifjú? Értékes szellemi, erkölcsi, életvezetési útravalót, melyről címszavakban ennyit mond: „szülőföld- és hazaszeretet, emberbaráti szeretet, erkölcs, hitélet”. Magával vitte továbbá nagyszülei, szülei kemény küzdelmét a léttel, a terméketlen földdel, a paraszti társadalmat szétziláló erővel szemben. Magával vitte ugyanakkor a kitörés, a felemelkedés, egy igazabb emberi élet hitét és reményét. Megannyi kötődési, erőt adó, kitartásra sarkalló elszakíthatatlan szál. Mellé egy ifjúkori álom: író szeretett volna lenni.

Az első kapu Hajdúböszörményben nyílt meg előtte: szorgalmának, valamint a gimnázium és kiváló tanárai buzdításának köszönhetően. Újabb kapu: az egyetemi évek, amelyek kartávolságra hozták a lehetőségét annak, hogy felkészülhessen a hivatásra: írásaival szolgálni népét, nemzetét. Első írásai tanúsítják, hogy tollát „az életből jött igazi emberek és problémák” vezették. Nyíregyházi újságírógyakornokként épp csak belekóstolt a pálya szépségébe, a történelem, a levert forradalom és szabadságharc felülírta ifjúi álmát, nyugatra menekült a megtorlás előtt.

Kanadába jutott, abba az országba, amely 1886 óta magyar kivándorlók tízezreinek adott otthon, kínált új életlehetőséget. „...jöttünk, mert befogadtak minket.” Miska János az új helyzetben, új hazában sem mondott le ifjúi álmáról. Tanulni kívánt, hogy – az élet anyagi biztonságán túlmenően – mind magasabb szinten, mind értőbb és hasznosabb módon szolgálhasson. A hamiltoni és torontói egyetemi évek után kristályosodott ki benne a gondolat, tudatosan készült arra, hogy könyvtárosként, megfelelő ismeretanyaggal felvértezve láthasson hozzá – joggal mondhatjuk: egyszemélyes intézményként – a kanadai magyar kisebbség országos szintű meg- és elismertetését célzó/kiváltó szándék megvalósításához. Hisz szomorúan tapasztalta, hogy Kanada mily keveset tud a befogadott magyarságról. A tapasztalat szülte gondolat az ifjúban – akkor talán még maga sem sejtette – életre szóló elköteleződés lett: a feladat megtalálta emberét. Programként tűzte maga elé: „felkutatom az ontarioi magyarság kultúráját, hagyományait, vallási, bevándorlási, letelepedési dolgait és összerendezem egy szépen összeállított bibliográfiában.” A sors a kezére játszott. A könyvtárosi szolgálat – a Manitobai Egyetem könyvtárában, a Földművelésügyi Minisztérium ottawai központi könyvtárában, a Lethbridge-i Kutatóintézet könyvtárában, majd újra Ottawában –, a könyvtárosi szolgálat példás teljesítése mellett lehetősége

volt eredeti szándéka megvalósítására, a hungarológiát gazdagító munka végzésére is. Az egyetemi kiadók, jelentős állami támogatást élvezve, sorra jelentették meg bibliográfiai összeállításait, melyekre fölfigyeltek a kanadai, s később a szülőhaza tudományos műhelyei, fórumai is, elismeréssel adózva megalakítója kiváló szakmai teljesítménye előtt.

Írói álma kiteljesítése, irodalomszervezői feladatok felvállalása is Winnipeghez kötődik. Ott születtek meg első novellái. A helybeli magyar irodalmi kör katalizátorként hatott rá. Az igazi áttörést az 1969-ben megjelent gyűjteményes kötet – *Egy bögre tej* – jelentette számára. Ugyanott született a kanadai magyar írók szervezeti összefogásának gondolata, melyet magára vállalt. Ottawába költözése után, 1969-ben, az ő kezdeményezésére szervezték meg a Kanadai Magyar Írók Körét. Annak égisze alatt, Miska János által szerkesztett magyar nyelvű antológiákban közölték alkotásaikat, közlési fórumot teremtve ez által; később angol nyelvű antológiában is nyújtva képet a kanadai magyar irodalmi életről. Az irodalmi szervezői munka, valamint a hungarológia kutatások tárgyában folytatott levelezés sok ezer lapja tanúsítja elkötelezettségét, ügybuzgalmát, kitartó munkáját – hű és tárgyilagos dokumentumaként a kanadai magyar diaszpóra szellemi életének. És e vonatkozásban újra eszünkbe jut a magyar felvilágosodás kora. Jelesen Kazinczy Ferenc, aki széphalmi tusculánumból levelek ezreivel szervezte, irányította a magyar szépliteratúra kibontakozását, vált oly katalizátorrá, amely életet lehelt kora szellemi világába, íróknak, költőknek teremtett teret, nyújtott buzdítást az alkotásra. Ezen az ösvényen haladt Miska János is, amikor szekértáborba gyűjtötte az egymástól irdatlan távol-ságban élő kanadai magyar alkotókat, teremtett oly szellemi közösséget, amely megbecsülést, elismerést szerzett számukra. A sok gonddal járó munkában hű segítőtársa volt a felesége, Maria, aki bár nem ismerte férje nyelvét, de látva lelkesedését, elkötelezettségét, megteremtette számára azt a meleg családi háttérrel, azt a nyugalmat, légkört, amely szándékai kiteljesedéséhez vezetett.

Művek hosszú sora jelezte: megpezsduült valami, igazolta azt, hogy „igenis létezik önálló kanadai magyar irodalom”. Közben egyénileg is hallatott magáról. *A magunk portáján* (1974) című kötet tíz esztendő publicisztikai termését ölelte magába, azzal a szándékkal, hogy „ébreten tartsa a külföldi magyarság problémái iránti érdeklődést (...) odatartani a méccsét a feltárára váró gazdag tárnák elé”. És a sor folytatódott: *Kanadából szeretettel: válogatott írások 1975–1985* (1989), *Többnyire magunkról: válogatott írások 1985–1995* (1996), *Földiek között: válogatott írások* (1999), *Jelenlétünk Kanadában* (2001). A magyar nyelvű saját kötetei mellett említhetnénk az angol nyelven megjelent munkáit, valamint az általa szerkesztett és angolra fordított műveket...

A fordulatokban gazdag életpálya ajándékként élhette meg, hogy a szülőhaza nemcsak fölfigyelt tudományos és irodalmi munkásságára, hanem elismeréssel, társadalmi és állami kitüntetések adományozásával nyugtázta, jutalmazta azt. A British Columbia állambeli Victoria városka nem csupán a békés nyugdíjas évek ígérését hozta el számára: egyfelől a szeretett élettárs halálát, másfelől a hazatérés gondolatának szár-

ba szökkenését is.

A hazatérés szándékának kiérlelésben fontos mozzanat a Kráter Műhely Egyesület által megjelentetett köteteknek – *Magyar tavasz Kanadában* (2011), *Túl a hídon* (2011) Magyar irodalom Kanadában (2012), *From Kerosene to Space Travels* (2012), *Két haza szolgálatában* (2013) – igen kedvező fogadtatása, visszhangja. A végleges hazaköltözés eldöntésében az Érsek Erzsikével kötött házassága, a budapesti megtelepedés gondolata játszott meghatározó szerepet. Az új élethelyzet ajándékai/gyümölcsei közül külön említést érdemel a szegény sorsú, tehetséges gyermekek iskoláztatását támogató *Miska János Alapítvány*, a *Miska János Kanadai-Magyar Archívum* létrehozása, igen gazdag levelezése egy részének a Magyar Állami Levéltárban történő elhelyezése, egyéb dokumentumoknak a Petőfi Irodalmi Múzeumnak való ajándékozása, az egymást érő meghívások, elismerések, társadalmi és állami kitüntetések tekintélyes sora...

A sors, Isten rendelése – rácafolva a Domokos Sándor versében még illúziószámba sem vehető gondolatra – megadta neki a lehetőséget, megérhette, hogy már nemcsak Kanadában, hanem itthon tisztelet övezzé, immár szabadon hallassa hangját. Személyes követ lett, hídépítő a szeretett szülőhaza és az őt és sok-sok ezer hontársát befogadó ország, Kanada között.

Ha az életinterjú – jelképesen – egy nyolcvannégy éves tölgyhöz hasonlitanók, akkor a következő három fejezet annak három, gyümölcstermő ágaként tételezhető: egyéni írói ambícióit, irodalomszervező munkásságát és bibliográfusi tevékenységét szimbolizálják, testesítik meg. Eljátszhatunk e gondolat egy más megközelítési, kifejezési értelmezésével is: a tóba dobott kő hullámveréseinek a hasonlatával: a belső, a kisebb, az egyéni alkotásé, az önkifejezésé; a második a kanadai magyar diaszpóra szétszórta, egymástól elkülönülve élő alkotók közösséggé történő szervezéséé; a harmadik, immár nemzeti, sőt a két haza szolgálatába szegődött tudós, nemzetközi hírű és rangú hungarológiai teljesítményéé. Egyén, közösség, haza – szubjektumba kódolt növésterv, miskajános-módra.

„Én mindig író szerettem volna lenni. Igazi nagy író, mint Móricz Zsigmond, vagy legalábbis mint Veres Péter.” S ehhez megvoltak az „előfeltételek” is: a belső indíttatás, a gazdag élményanyagot kínáló nyírségi szülőfalu, a hajdúböszörményi tanári buzdítás, az egyetemen szerzett elméleti ismeretanyag, valamint az ezen életfázisokból leszűrt élettapasztalat, amely külön-külön és együtt is azt szolgálta, hogy a „halk szavú, álmodozó, fiatalosan nagyratörő” ifjú elinduljon azon az úton, amelyet oly merészen megálmodott magának. A nyíregyházi gyakornoki évből kiemelt szemelvények, írások – *Nyírbéltek ünnepe*, *A mezsgye két oldalán*, *Jóvátétel* – kiváló íráskészségről tanúskodnak. Az általa megelevenített világ a kor hangulatát idézi. Maga is tagja az új élet „áldásait” megéneklő kórusnak – újságíróként ugyan mit tehetett volna más? –, azonban a sorok között sejtetni enged a társadalmi változás, a évszázados faluközösségek bomlásnak árnyoldalait is. Különösen megteheti azt a tér és az idő távlatában, már Kanadában született írásaiban: *Egy emberöl-*

tő, Otthon, tavasszal, Mindenszentí vásárok, Búcsújárók, Gépellenorok... Az otthonról hozott élményanyag kimeríthetetlen: a családban, a falu- és egyházközösségekben megismert életélményre, biztos erkölcsi alapra – beszédes példái ennek az *Így élünk...*, az *Életgyónás*, a *Nem menekülhetsz*, az *Anyai levél* című írások életrajzi elemekkel átszőtt, személyiségformáló világára – ráépül az új világba való beintegrálódás folyamata. Az ebből ihletődő írások már magasabb régióba jutnak, a hozott és az ott nyert élményanyagot már valóban írói kéz formálja, a történet/cselekvés, a hőseinek karaktervonásai novellákká érlelik: *Takarító*, *Könyvesboltban*, *Hazajáró*...

Miska János, bár az egyéni írói kibontakozás szándékát sosem adta fel, korán ráébredt arra, hogy adott egy másik kibontakozási lehetőség is: a kanadai magyar írói társadalom szekértáborra szerveződésének előmozdítása. Feladta volna ifjúi, merész álmait? Nem, hisz a későbbiekben sem hiányzik a kanadai magyar lapok szépirodalmat közlő hasábjairól. Ezzel az életregény új fejezetét nyitja meg. A kezébe ragadott fáklya immár nemcsak önmagának válik irányjelző fényforrássá: haladjunk együtt az alkotó szellem útjain, állítsunk közösen tükröt a kanadai magyarság elé, segítve őket nemzeti identitásuk megőrzésében, fölmutatva azokat a spirituális értékeket, amelyekkel ők gazdagították a kanadai társadalmat. Milyen eredménnyel? Arról beszédesen szól *A magyar irodalom, művészet és tudomány Kanadában* című fejezet él/fölé írott, Dsida Jenőtől kölcsönzött verssor: „Lépted nyomán nyomok maradnak”. Hogy e mottónak a mély értelmét, valós, életvezető jellegévé emelését mily érzés, felismerés, szándék indította, ahhoz érdemes bővebben idézni az angyalok citeráján játszó, tündéri verseket alkotó kiváló erdélyi költő 1934-ben írott versét: „Ember! – hívnak a száraz téli erdők, / hogy virágba borítsd a tar világot, / szikkadt ó kutak öble bűg utánad, / hogy kristály-buzogású tiszta vízzel / töltsd meg őket – ezért ma mély örömmel / hinned kell, hogy a kósza fellegek mind / biztosan kiszabott úton suhannak, / s minden kútból lépted után nyomok maradnak...” (*Légy szent, fiacskám*) Mily magasztos küldetésstudat árad e sorokból?! Felszólítás a cselekvésre, előhívni, életre kelteni a tavasz – az új élet lehetőségeit elkínáló új otthon, Kanada maroknyi magyar írónemzedékben rejülő – virágokat, majdani gyümölcsöket ígérő leveleit! S mi kell hozzá? Mély hit, – a kristály-buzogású akarat, szomjat oltó, életet adó/őrző tiszta víz metaforájában kikristályosodó szándék, hogy a kiszabott úton, a kanadai magyarság szellemi embereit megszólító ige nyomok maradjanak. Ebben vállalt katalizátori, animátori szerepet Miska János! A szétszórtan élő, nem esetben egymást csak hallomásból ismerő költők/írók egymásra találnak a kezdeményezésére létre hívott Kanadai Magyar Írók Körében, hogy „a befogadó ország szellemi és politikai megújodása” kínálta milliókban közösséggé váljanak, létre hozzák, életre keltsék és éltsék azt a csodát, amit úgy nevezhetnek majd: kanadai magyar irodalom, és annak angol nyelvű dimenziója, amely „sajátos helyet foglal el mind az egyetemes magyar, mind a kanadai angol nyelvű irodalomban”... *A Magyar nyelvű irodalom*, valamint az *Angol nyelvű magyar irodalom* című tanulmány ennek a genezisének, hátterének, létre keltett értékeit tárja fel. E szellemi Golf-áramlat áldásos hatásait követ-

hetjük nyomon a *Bibliográfia*, a *Kanadai magyar antológiák*, a *Magyarok a kanadai irodalomban* című tanulmányokban, beleértve a különböző tudományágakban fölmutatott szellemi értékeket is. Sőt ennél is tovább lép: külön írásban „tudósít” a kanadai magyarság soraiból kiemelkedett, hírt s nevet szerző tudósokról, képző- és zeneművészekről, a magyarsághoz kötődő intézményekről, sajtóról...

A tóba dobott kő keltette külső körgyűrű természetszerűleg öleli magába mindazt, ami a hosszú, termékeny életút hozama, mely magába sűríti mindazt, amiről e kötet beszél: Miska János könyveinek bibliográfiáját: válogatott írásait, az általa szerkesztett kiadványok sorát, a műfordításokat, a humán tárgyakat és a tudományos témákat felölelő bibliográfiákat.

A kötet dokumentumértékét növeli a sok fotó, amely illusztráció-jellegén túl a személyes és társadalmi vonatkozású kanadai magyar élet dokumentumainak sorát gazdagítja, színesíti.

Az *Utószót* író Koltay Gábor az életinterjúban megszólított, beszélgetett Miska Jánost azok közé sorolja, akik „személyükben reprezentálják magyar honfitársaink kanadai létét”, aki „sokoldalúan és toleránsan közelíti meg az életműveket, s igyekszik mindenütt megtalálni az értékeket”, aki „életével, munkásságával példát mutatott egykori környezetének, és példát mutat most is, végleges hazatelepése után, Budapesten”.

Ennek ismeretében ajánljuk az olvasók figyelmébe Miska János könyvét, a mostanit s az itthon kiadott előzőeket is.

¹Miska János: **Megyek fáklyát gyűjtani** Életregény Püski Kiadó Budapest, 2016

Victóriában, British Columbia tartományban, a Parlament épületében 2016. szeptember 30-án emlékeztek meg az 1956-os magyar forradalomról. Székely Imre, victóriai grafikusművész ezalkalommal Dr. Ódor Bálint nagykövetnek a “Parliament Building” c. linó metszetét adományozta.

A művész gazdag munkásságát a következő honlapon ismerhetjük meg: www.szekelygallery.com

PETRŐCZI ÉVA

GYENGE ISTVÁN:

JÉKELY ZOLTÁNNAK, ODAÁTRA

Mintha te küldted volna
a szemem elé
Szent György – mindkettőnk születése –
kegyetlen-szép havában,
Szentgyörgy porlepte városában,
ezt a szörnyűcske, kicsiny,
kirakati játékkoporsót.
„Ugyan már, annyi félsz között
ne vess egy kicsit a halálon,
légy most, ezegyszer,
ebben is tanítványom,
makacs
asszony-kölyök...”
üzented, bölcs, szigorú Barát, te,
ma tíz éve
a Farkas rettentő rétyjére költözött.

Sepsiszentgyörgy, 1992. április 1-jén

EVA PETRŐCZI

TO ZOLTÁN JÉKELY, OVER THERE

As if You have sent
in front of my eyes
in the month of our birth,
in the cruellest month of Saint George,
upon the streets of the dust-faded town of Saint George,
this horrible, small babe-coffin
of the undertaker's shop-window:
„Now, after so much fear,
laugh a bit into the face of death,
be, for the first time
my true disciple, even in this respect,
you, stubborn
woman-child.”...
You left these words, wise and severe Friend,
who exactly ten years ago moved aside
to the horrible Meadow of Wolves.

Sepsiszentgyörgy, 1st April, 1992, translated by Eva Petrőczi

FOOTNOTES:

^x Zoltán Jékely (1913-1982), a famous Hungarian poet of Transylvanian origin

^{xx} The town of Szentgyörgy: a small town in Transylvania, in Rumanian: Sfantu Gheorghie

^{xxx} „In the *cruellest month*: a reference to T.S. Eliot's *The Waste Land*: „April is the cruellest month...” Jékely Zoltán and Éva Petrőczi were both April-born... The day of Saint George: 24th April is Jékely's birthday.

^{xxxx} The Meadow of Wolves: Farkasrét: a famous cemetery on the Buda side of Budapest, Jékely was buried there.

ANNA NÉNI

(*Családtörténeti emlékeimből*)

Anna néni anyai nagyanyám húga volt, aki a háború után költözött Egerbe, a fő-utcai Szakácsi házba. (Nagyanyám a nyugati határszélről került ide, amikor férjhez ment asztalosmester nagyapámhoz, de ez egy másik történet.)

Mivel Anna néninek ekkor már sem családja, sem vagyona nem volt, eltartása fejében mindenféle házimunkát végzett. Szükség is volt a munkájára, hiszen a házban hat gyermek élt a négy felnőtt mellett, s igen sokszor még én is megjelentem anyámmal. A főzés, mosás, mosogatás, vasalás, zokni stoppolás, ruhafoltozás végeláthatatlan folyamként hömpölygött át a hétköznapiakon, szinte a reménytelenség érzetét keltve. Ezért is történhetett, hogy megfogadták Szontyi Lizit varrónőnek, aki hetente egyszer rendszeresen eljött, és reggeltől délutánig pörgette a varrógépet, a szakadt ruhákat javítva. Valódi nevére nem emlékszem, mi, gyerekek adtuk neki ezt a csúfnevet, mert varrogatás közben gyakran énekelgetett egy együgyű kis dalocskát, hogy „Szontyi Lizi aminő, a többi meg semminő...” Ezen kívül csak egyházi énekeket hallottunk tőle, merthogy röviddel azelőtt még apáca volt.

A '40-es évek végén, amikor megszüntették az apáca- és szerzetes-rendeket, s a sok utcára került apácának és szerzetesnek egyszerre magának kellett gondoskodnia megélhetéséről, az egri családok úgy-ahogy segíteni próbáltak ezeken a szerencsétleneken. A mi „varrónőnk” ugyan fizetség nélkül végezte munkáját, de a napját fűtött szobában töltötte, és reggelit, ebédet kapott, s még vacsorát is csomagoltak neki. Más napokon aztán más családokhoz járt.

Anna néni viszont legtöbbször a konyhában lehetett megtalálni, s amikor szabad ideje adódott, maga köré gyűjtött egy-két gyereket, és mesélt nekik. Unokatestvéreim többsége menekült ezektől a beszélgetésektől, mondván, hogy „Már megint a kis hercegekről fogsz mesélni, olyan unalmas...” Merthogy Anna néni a háborúig Kismartonban, az Eszterházy hercegi családnál volt nevelőnő.

Többnyire én maradtam mellette, s hallgattam a történeteit. A mindennapjairól mesélt, az ottani munkájáról, s ezeken az elbeszéléseken keresztül – de erre a felismerésre csak később jöttem rá – bekukucskálhattam egy olyan világba, amiről nem beszélnek az annalesek.

Minden másnap került rá a sor a szolgálatban – ugyanis többen voltak ebben a munkakörben – amikor viszont reggeltől estig a hercegi gyerekek mellett kellett lenniük. Reggel felöltöztették a gyerekeket, aztán vitték a szülőkhöz, köszöntésre és a reggelihez. Azután az egész napot velük töltötték. Részt vettek a tanulási órákon, a házitanítóok előadásain, együtt játszottak a parkban, felolvastak a gyere-

(*Folytatás a 32. oldalon*)

misztikum, a régmúltban, a lélekben érlelődő intenzív fantáziavilág, a frissesség feléledése, szalmalángja a kérgessé vált felnőttagyban.

A csicsókalevelek megritkulva bár, de még mindig szorgalmasan hajladoztak a szélben.

Hallgatagon sétáltunk egymás mellett, Rita elgondolkodva bámulta a koromszínű vasúti hidat, a dühösen habzó Köröst, fűgén úszó kisfelhőket s a ringatózó csicsókaleveleket.

Bár régóta nem futottunk össze, mégsem tudtunk mit kezdeni a mostani közös percekkel. Ritát lépten-nyomon megállították ismerősei, harmadrangú rokonai. Nyájas hangon faggatták.

Begomboltam hát tavaszi kabátom, elkészöntem és hazaindultam a kisvárosi szürkületben.

Hirtelen hátamban éreztem tekintetét, és az egykori kamaszhang keveredett a vonatfűttel:

- Várj, csajsz! - Holnapra lemondtam minden programom a rokonokkal, le kell ellenőriznünk a csicsóka-lelőhelyet, hogy érintetlen-e még..., és hozd a kutyalexikont is!

CANADIAN-HUNGARIAN ASSOCIATION FOR MUSIC PERFORMANCE COMMEMORATES THE 60TH ANNIVERSARY OF THE HUNGARIAN REVOLUTION WITH TOP CANADIAN ARTISTS

July 22, 2016 (TORONTO) – This year marks the 60th Anniversary of the **Hungarian Revolution**. The influx of approximately 40,000 Hungarians in 1956 influenced society so much that it was declared a Canadian National Historic Event, and is part of Canadian heritage. (<http://news.gc.ca/web/article-en.do?m=index&nid=549959>)

To commemorate this occasion two large-scale concerts with the title “**A BRIDGE TO THE FUTURE**” are being organized by **CHAMP**:

Thursday, November 17, 7:30 PM.

Trinity-Paul’s United Church, Toronto

Tuesday, November 29, 7:30 PM.

Canadian Museum of History, Gatineau

Tickets available: www.champ1956.com

Box Office of Museum

The concerts will also commemorate the 135th anniversary of the birth of **Béla Bartók** with the performance of his *Music for Strings, Percussion and Celesta*. Works by **Kodály**, **Liszt** and **Polgár** (North American Premiere) performed by Krisztina Szabó, mezzo-soprano, Daniel Warren, trumpet, Peter Cosbey, cello, Mary Kenedi, piano and a chamber orchestra led by conductor William Shookhoff.

The concerts are under the sponsorship of Stefánia Szabó, Consul General of Hungary, and Bálint Ódor, Ambassador of Hungary. Both events will be attended by both Hungarian and Canadian dignitaries, and will be followed by a reception.

The **Canadian-Hungarian Association for Music Performance (CHAMP)** was founded to present professional concerts with a repertoire of Hungarian and contemporary Canadian composers. The music bridges the two countries, reflecting the assimilation of the Hungarian refugees of 1956. Music is a universal language communicating equally to all.

Contact: Mary Kenedi, Founder, Pianist

Website: www.champ1956.com

info@champ.com; 416-272-4904

KANADAI / AMERIKAI
MAGYARSÁG

1949 óta szolgálja a nyugatra szakadt magyar közösséget.

Elismerten, a nyugati világ legnagyobb példányszámban megjelenő magyar hetilapja. Megjelenik minden szerdán délelőtt, és még aznap olvashatják, akik megvásárolják a torontói magyar üzletekben. Előfizetés \$75 egy évre vagy \$40 félévre, postázással.

A legfrissebb magyarországi, nemzetközi és sport híreket foglalja össze lapunk minden politikai elhajlás nélkül, mint a múltban. A Magyarországon hirdető több ezer olvasóhoz szólhatnak! Olvassa, hirdessen és rendelje meg a mindenki által szeretett Kékiújságot!

A legjobban informált magyar a Magyarorságot olvassa!

Published by: Canadian Hungarian Media non Profit Corp.
747 St. Clair Ave. W. #103.
Toronto, ON M6C 4A4 Canada
Telefon: 416-656-8361, Fax: 416-651-2442

Kiadó: Aykler Béla
Főszerkesztő: Susan Papp
Felelős Szerkesztő: Dr Tanka László
Szerkesztő: Balás Róbert
Számítógépes szerkesztő: Horváth Zsolt
Web: www.kanadaimagyarsag.ca
E-mail: info@kanadaimagyarsag.ca

Reméljük továbbra is szolgálhatjuk a magyarságot a nyugat legnagyobb számú hetilapjával.

TARSOLY BEKE TAMÁS

LÁTOM ARCODAT

/Pillangónak/

Monoton lüktető vérem
pezdül a szélben
ujja köré csavar
a harmatos réten
két karom fáradt
mint élettelen faágot
húzom magam után
egy tücsök néz rám bután.

Látom arcodat,
mint sápadt halvány holdat
megfáradt szemeid
sötét kráterekbe omolnak
mozdulatlanul az éggel
egybe mosódnak.

Látom arcodat
mi az Éjben fényesen ragyog
s én a szívembe engedek
egy hullócsillagot
mert te vagy az tudom
hisz azon a hajnalon
csillaggá lettél
mint élő fájdalom,
egy csöpp harmaton.

Látom a büszke villát
fenn a Lővérekben
és látom az éhezőt
felemás cipőben.

Felemás az ország is
hajdan szép kis hazám
megfér itt a szeretet
a gyűlölet falán?

¹Perihelion címmel rövidfilm /dráma készült a verseim nyomán, itt látható.

VESZELY FERENC

**GONDOLATOK BAGYINSZKI ZOLTÁN:
EZERÉVES MAGYARORSZÁG CÍMŰ,
A HÁZSONGÁRDI TEMETŐBEN KÉ-
SZÜLT KÉPSOROZATÁHOZ**

Házsongárdi temetőben,
Hej de messze elmenőben!
Omladozó kripták, rácsok,
zsidók is meg protestánsok.
Nyugodnának, de nem lehet –
(itt megáll a lehelleted.)

Ez ismerős, amaz rokon –
könyököl egy oszlopszaton,
Érzed hogy szalad a távol?
Itt van Zsófia, Kós Károly,
művésznő és építészünk,
igaz magyar szobívészünk.

Szót ötvözni szép, de mit ér?
(Meg kell halni valamiért.)
S ezer év ezeknek semmi.
Elcsatolták. Aztán ennyi.
Szobor. Arca eltakarva.
Szégyen. Gyalázat akarva.

Hazugság, mint napi éték.
(Mit nekik a bűn, a vétek?)
Márvány és kő, kő és márvány,
sohse lesz itt már szivárvány?
Múltat, jövőt leső kulcslyuk.
Lesz-e még ajtóhoz kulcsunk?

Júlia, mellette Sándor.
Mit ittak a kő kupából?
Koszorú amott, s kokárda.
(Holtan is él magyar gárda.)
Angyal kő és kő orozslán.
(Mit nyomtak le hörgő torkán?)

Egy friss sír még hangos. Felsír:
Pusztulásra lesz elixír?
Dsida Jenő. Kereszt, sírbolt.
Mit is tett ő? Jaj, de rég volt!
Házsongárdi temetőben,
minden, minden elmenőben...

2016.

(Folytatás a 28. oldalról)

keknek, és természetesen vigyáztak rájuk. Este ismét megleltek a szülők előtt kis védenekkel, ahol beszámoltak a napról, és elköszöntek éjszakára. Ha valamelyik gyerek beteg volt, az éppen soros nevelőnő ott aludt a szobájában, hogy állandó segítségül legyen. Ennyiből állt a szolgálat.

A szabadnapokon – minden másnap – a nevelőnők maguk rendelkeztek az idejükkel, de a kastélyt csak engedéllyel lehetett elhagyni. Minden nevelőnőnek saját szobája volt, ahol hímezgettek, leveleket írtak a családjuknak, vagy olvastak. Olvasni a személyzet külön könyvtárába jártak, ahol a falakat körbeölelve könyvespolcok álltak, a terem közepén pedig olvasó-pultok, melyekben ülve valóban kényelmes lehetett az időtöltés. Minden pulton volt ugyanis egy bonbonniere, megtöltve pralinével. A személyzet egy tagjának feladatául szolgált ezek rendszeres megtöltése csokoládéval. Gyakran sétáltak a parkban, vagy olvasgattak a kápolna melletti kis vízesés andalító csobogása mellett. Nyugalmas életük volt.

Hogy fizetést kaptak-e, arról nem mesélt Anna néni, bizonyára kaptak, de azt elmesélte nekem, hogy volt rá eset, hogy a herceg háziasította ki az egyik nevelőnőt. A herceget egyébként keveset látták, ügyeit intézve legtöbbször távol volt.

Nos, ebben a zárt világban élte fiatal éveit Anna néni. S amikor az '50-es évek iskolai oktatásának nyomán megkérdeztem, hogy „No, és a zsellérek, a parasztok, akik a herceg földjein éltek...?”, csak fejét ingatta. „Nem tudom, hogyan éltek a zsellérek. Talán az intézők, tisztartók tudták. Én a kastélyban csak nyugalmat, csendet és békét tapasztaltam. Hangos szó nem esett. A gazdáink mindenkihez jók voltak.”

Aztán jött a háború, melynek vége felé a hercegi család készült elhagyni Kismartont. Becsomagolták a legszükségesebbeket, valahonnan egy teherautó is került, aztán összehívták a belső cselédséget, hogy elbúcsúzzanak tőlük. Mindenki kapott emlékbe egy személyes kis tárgyat. És Anna néni megmutatta nekem a hercegné ollóját, amit ő kapott búcsúzóul: „Tartson meg bennünket jó emlékezetében, Anna!”. Közepes nagyságú olló volt, két szárán a csukló alatt két kis érme a hercegi pár arcképével. „Hát ennyi maradt belőlük, meg a szívemben a sok-sok emlék” – mondta végül eltűnődve.

Montreal

MONTREÁLI HÍREK

Montreálban szeptember 6-án, a Magyar Hét keretén belül emléktáblát avattak az '56-os forradalom emlékére, melyet a város adományozott. Az avatás után fogadást szerveztek, melyen Ódor Bálint, Magyarország kanadai nagykövete köszöntötte az egybegyűlteket, majd Szentmihályi Gyula tiszteletbeli konzul megnyitotta az estét. Ezt Tarlós István, Budapest főpolgármesterének beszéde követte, aki hangsúlyozta, hogy a diaszpóra magyarsága Magyarország szerves részét képezi.

Ezután Denis Coderre, Montréal polgármestere illette elismerő szavakkal a kanadai magyarokat, akik sok munkával és értékkel járultak hozzá Kanada fejlődéséhez. A fogadást a Muzsikás együttes előadása, majd a koncertteremben a világhírű Liszt Ferenc Kamarazenekar hangversenye zárta.

Szintén a Magyar Hét programjaként került sor arra a kiállításra a Montreáli Magyar Otthonban szeptember 5-én, mely az '56-ban hazájukat elhagyni kényszerült magyarok történetéről ad áttekintést és választ angol nyelven.

Az eseményen dr. Ódor Bálint, Magyarország kanadai nagykövete és Tarlós István, Budapest főpolgármestere is részt vett, előadást tartott dr. Bába Szilvia diaszpóra kutató, Haáz Sándor, a Szentegyházi Gyermekefilharmonia vezetője. Az este fő kulturális programjában Fehér Nóri és Gáspár Álmos, Kormorán Együttes tagjai adtak elő dalokat, Gulyás Ferenc citerán és pánsípon kísért népdalok mellett előadást tartott a tárogató és a nyenyere hangszerek fordulatós történelméről.

Takácsy Dorka Kornélia KCSP ösztöndíjas

Az 1956-os emléktábla avatása Montreálban. Balról jobbra: dr. Ódor Bálint Magyarország nagykövete, Denis Coderre, Montréal polgármestere, Tarlós István, Budapest főpolgármestere és Szentmihályi Gyula tiszteletbeli konzul

HARKÁNY

Az Európában egyedülálló kénes (szulfidos) gyógyvíz 50–70 méteres mélységekből, átlagosan 62,5 °C-os hőmérséklettel tör felszínre.

A harkányi víz mozgásszervi betegségek gyógyítására történő hasznosítása közel 200 éves múltra tekint vissza. Már az 1800-as évek közepétől orvosi felügyelettel, a Batthyány grófok családi uradalmi kastélyában 1828-ban 28 szobás gyógyszállóban, majd később 24 márványkádás fürdőcsarnokban kúrálták az ide érkező betegeket. Ezzel Európa egyik legkorábbi gyógyhelye volt. 1868-ban Than Károly Budapesten, a Magyar Tudományos Akadémián számolt be a harkányi forrásvíz vegyelemzésének eredményéről és elsőként ismertette

a víz fő jellemzőjét, a biológiailag legaktívabb alkotóelemet, a karbonilszulfid (COS) gázt.

Az 1950-es években jelentős fejlődésnek indult a gyógyfürdő és a reumakórház. Orvosaik felismerték a kénes víz tünetmentesítő hatását psoriasisban, valamint a krónikus nőgyógyászati gyulladásokra és a meddőség kezelésben kifejtett páratlan, jótékony hatását. Tapasztalataikat az elmúlt 60 évben több tízezer beteg gyógyulása, tünetmentessé válása és kontrollált klinikai vizsgálatok eredménye támasztja alá.

A folyamatosan megújuló gyógy- és strandfürdő területén egész évben fedett és nyitott medencék, köztük két 2000 m²-nél is nagyobb össz-alapterületű gyógyvizes medence várja a gyógyvizet kedvelő vendégeket. A harkányi gyógyforrás vizének gyógyászati szempontból legjelentősebb ásványi anyaga a karbonil-szulfid (COS), mely a vízből kipárologva hidrogén-szulfidként (kén-hidrogén) a bőrön át felszívódik, sőt belélegezve a légutakon keresztül is kifejti jótékony hatását: felszívódása 150-szeres a gyakrabban előforduló más kénvegyületekkel (szulfátokkal) szemben. Továbbá ki kell emelni az összes oldott ásványi anyag tartalmat is, mely megközelíti az 1000mg/l értéket!

Manapság a több mint 300 kórházi ágyon és az újonnan épült gyógy-hotelben történő elhelyezés mellett több szakterületen magas színvonalú „in-patient” gyógyító és rehabilitációs tevékenységet folytat a gyógyfürdőkórház 20 állandó szakorvossal, klinikai szakpszichológusokkal. Fő szakterületük a mozgásszervi rehabilitáció myalgiaik valamint degeneratív gerinc és nagyízületi panaszok esetén (csípő, térd és váll osteoarthritis). Psoriasisos beteg bőrtüneteinek enyhítése akár biológiai terápiában részesülő betegek maradványtüneteinek esetén is megtörténik. Komplex nőgyógyászati program alkalmazásával gyógyszeres kezelés és mellékhatások nélkül a IVF programokkal hasonló hatékonysággal kezelik a meddőséget. Minden szakterület maximálisan kihasználja a kórházban rendelkezésre álló szerteágazó korszerű rehabilitációs fizioterápiás lehetőségeket: balneo-hidroterápia, fango(gyógyiszap), a gyógytorna különböző speciális területei, legújabb módszerei.

A gyógykórház melletti arborétumban (ős-park) található gyógy- és strandfürdő számos kül- és beltéri gyógyvizes és sport medencével elsősorban az idelátogató turisták számára biztosít szórakozást, továbbá járóbetegek számára reumatológus által irányított különleges gyógyszolgáltatásokat. Ezek a lymph-drainage, a gyógyvizes és szénsavas kádfürdő, tangentor, a víz alatti gyógytorna, az iszapkezelés, a gyögmasszázs, a gyógytorna és az elektroterápia. Természetgyógyászati szolgáltatások között fülgyertya kezelést, vákuumos-, mézes-, illóolajos-, csokoládés testmasszázs, köpölyözést, reflexzóna-masszázs, ionos méregtelenítő kezelést, és LENYO kezelést vehetnek igénybe a vendégek.

A gyógy és sportmedencék mellett a strandfürdő területén a legkisebb korosztály számára vizes élményelemekkel tarkított gyerekmedence is rendelkezésre áll. A vizes élmények mellett a legkisebbeket a Baba-Mama Játszópark várja. A legnagyobb érdeklődés mégis az új csúszdaparkot övezi, mely 2016 nyár elejétől várja a családokat. Mindezek mellett négy élményfürdő, szauna park, gőzkabinok, szabadtéri jacuzzi szolgálja a pihenést.

Kulturális és tematikus gyógyászati programokkal egyaránt szolgálnak e meghitt fürdővárosban: így idén immár huszonharmadik alkalommal rendezi meg a város legnépszerűbb tradicionális eseményét, a Fürdőfesztivált, amely mindenki számára kínál valami érdekes programot. Az idei évben a gyermekre vágyók részére a Thermal Fest, majd az egyhetes „Gyermekáldás Hete” rendezvénysorozat nyújt hasznos ismereteket, ugyanakkor szórakoztató programokat.

Harkány környékén is lehetőség van izgalmas kirándulásokra. A közeli, vörösborairól híres villányi borvidék pincésora a világörökség része, az elmúlt években megújult siklósi vár a legépebben megmaradt magyar vár. Végül, de nem utolsósorban Pécs is várja a látogatókat gazdag történelmi és kulturális örökségével.

Dr. Varga Péter, Dr. Nusser Dóra, Gilbert Csaba

MEK Egyesület
 1827 Budapest, Budavári Palota F épület
 Tel: 1-224-3741
 E-mail: info@mek.oszk.hu
 URL: http://mek.oszk.hu/egyesulet

Kapcsolattartó személyek:

A MEK Egyesület elnöke: Monok István (MTA Könyvtár és Információs Központ, főigazgató)
 1051 Budapest V. ker., Arany János u. 1, 406. szoba
 Telefon: 1/411-6302
 Fax: 1/331-6954
 E-mail: monok.istvan@konyvtar.mta.hu

Ügyvezető elnök: Moldován István (OSZK – E-könyvtári Szolgáltatások Osztály, osztályvezető)
 1827 Budapest, Budavári Palota F. épület. 315. szoba
 Telefon: 1/2243-846
 Mobil: 20/400-8872
 Fax: 1/202-0804
 E-mail: moldovan@mek.oszk.hu

A Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület adatai:

Az Egyesület számlaszáma: 10700464-66140997-51100005
 A számlát vezető bank: CIB Bank Zrt.
 Külföldről történő átutalás esetén:
 SWIFT/BIC kód: CIBHHUHB
 IBAN: HU93-1070-0464-6614-0997-5110-0005
 (Átutalásnál célszerű a "MEK Egyesület" szöveget is feltüntetni.)
 Paypal számla: mekegyes@mek.oszk.hu
 Az Egyesület adószáma: 18100277-1-41
 MKGi kód: 14928
 Könyvelő iroda: Mingus Kft.

Fontosabb webcímek:

Az Egyesület honlapja: <http://mek.oszk.hu/egyesulet>
 Az Egyesületet bemutató szórólap: <http://mek.oszk.hu/egyesulet/mek-szorolap.pdf>
 Belépési nyilatkozat intézmények számára:
<http://mek.oszk.hu/joomla/egyesulet/nyomtatvanyok/intezm.rtf>
 Belépési nyilatkozat intézményi pártoló tagok számára:
<http://mek.oszk.hu/joomla/egyesulet/nyomtatvanyok/intezm-partolo.rtf>
 Részletes tájékoztató a támogatási lehetőségekről: <http://mek.oszk.hu/html/tamogatatas.html>

Amennyiben szeretné segíteni a munkánkat, erre többféle formában is lehetősége van:

- Csatlakozhat az Egyesületünkhöz **rendes** vagy **pártoló tag**ként. Előbbi esetben az éves tagdíj intézményeknek: 7.500 Ft, a pártoló tagok pedig tetszőleges összegű tagdíjjal fejezhetik ki a támogatásukat.
- **Szponzor**ként támogathatja az Egyesület működését, az elektronikus könyvtári szolgáltatások tartalmi és technikai fejlesztését, illetve akár csak bizonyos – kulturális vagy tudományos szempontból jelentős – könyvek, folyóiratok, hetilapok, egyéb írott vagy képi dokumentumok digitalizálását is.
- Egyszeri vagy alkalmankénti **adomány**okat is örömmel veszünk, akár emeltdíjas SMS-ben, akár az Egyesület bank- vagy PayPal-számlájára történő átutalás formájában.

Köszönjük, hogy elolvasta a fentieket és reméljük, hogy a jövőben közösen tudunk munkálkodni a kultúra és a tudás terjesztésén a 21. század információs társadalmában!

MIT TUDSZ AZ 1956-OS FORRADALOM- ÉS SZABADSÁGHARCÉRÓL?

Vízszintes:

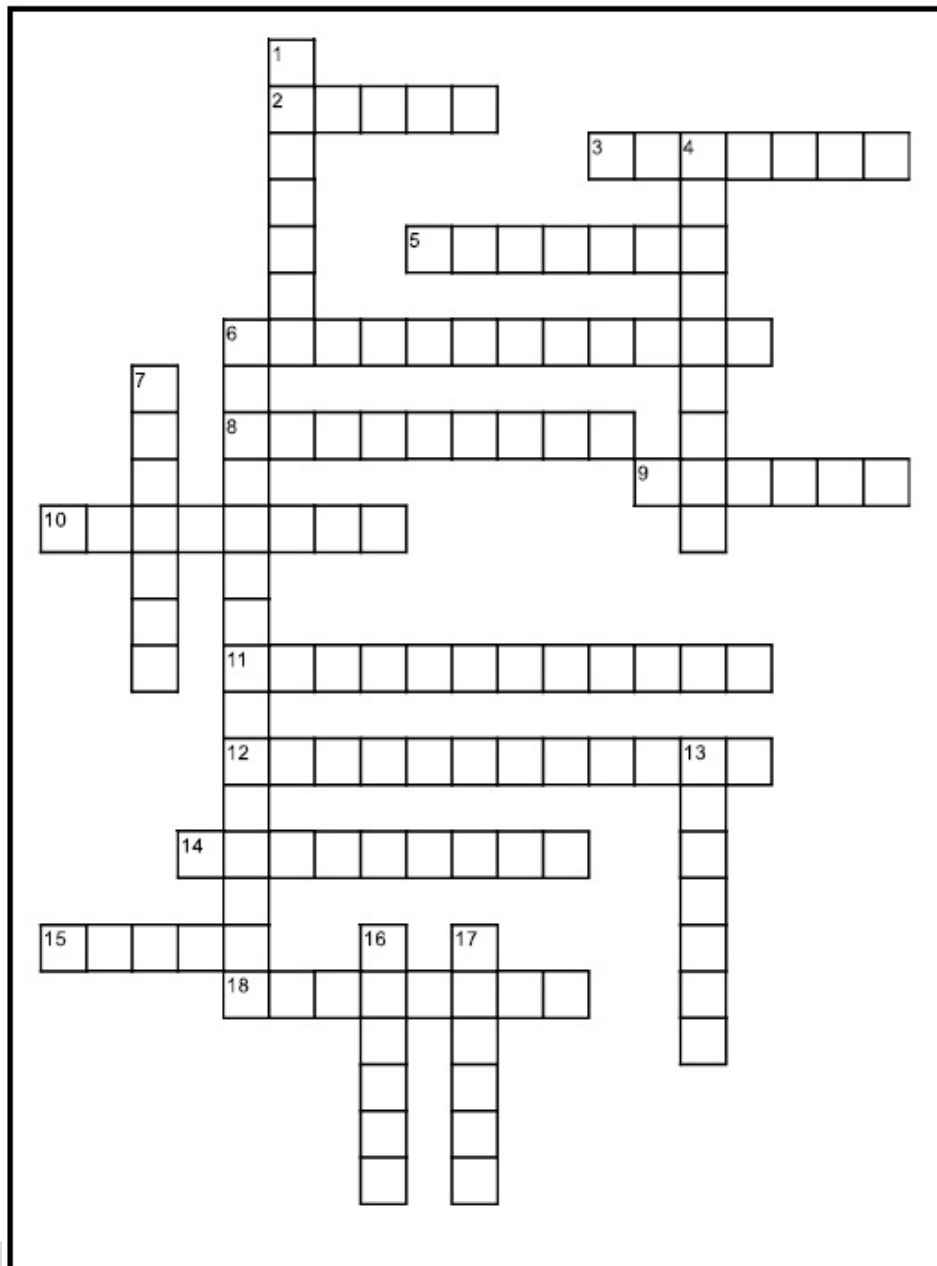
2. A Szovjetunió címerében a kalapács mellett ez látható
3. Ezen a téren nyitottak tüzet a békésen tüntető tömegre
5. A Szovjetunió politikai központja
6. Ők kezdtek először tüntetni
8. Puska szinonimája
9. Magyarország megpróbált kilépni ebből a szerződésből
10. A diákok .... pontja
11. Eszmerendszer, célja a fennálló politikai, társadalmi rendszer átalakítása
12. ÁVH ... Hatóság
14. Tank szinonimája
15. Ikonikus épület ostroma
18. A forradalmat követő megtorlások legfiatalabb áldozata (Péter)

Függőleges

1. A Magyarországi Tanácsköztársaság címere (vörös ...)
4. Ezért küzdöttek a forradalom harcosai
6. Az 1956-os eseményeket a pártállami hatalom ennek nevezte
7. ... haza! (a forradalom egyik jelszava)
13. „Veszélyes koktél”
16. Itt fejeződtek be a harcok
17. Ennél a szobornál olvasták fel először a diákok pontjait

Keszei Attila alkotása

Készítette: Lehoczki Sára

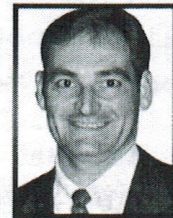
ELADÓ HÁZ

Pest megye, Biatorbágy, BIA.

Érdeklődni: KABDEBÓ Tamás +36209331998

„A PÉNZ NEM MINDEN,
DE JÓ HA VAN”

Tapasztalatom szerint, a gazdaságilag független emberek kevesebbet aggódnak a piac és az élet ingadozásai miatt. Átfogó pénzügyi tanácsadással segítük Önnek lelki nyugalma és vagyoni biztonsága megvalósításában.

Gábor László Vaski, CFP, B.Mus.
Senior Financial Consultant
390 Brant Street Suite 600,
Burlington, ON L7R 4J4

SOLUTIONS BUILT AROUND YOU™

Investors Group Financial Services Inc.

Tel: 905-333-3335, or 1-888-467-8844 (toll free)

Fax: 905-333-3559

e-mail: gabor.vaski@investorsgroup.com

www.investorsgroup.com

- ▶ BEFEKTETÉSI TANÁCSADÁS
  - ▶ NYUGDIJBEFEKTETÉS
  - ▶ ADÓTANÁCSADÁS
  - ▶ JELZÁLOGKÖLCÖN
  - ▶ BIZTOSÍTÁS*
  - ▶ KÉSZPÉNZ KEZELÉS
  - ▶ HAGYATÉK,
  - ▶ VÉGRENDELET TANÁCSOK
- ▶ BRÓKER SZOLGÁLTATÁSOK

TM Trademarks owned by Investors Group Inc. and licensed to affiliated corporations

* Insurance products and services distributed through I.G. Insurance Services Inc.

Insurance License sponsored by The Great-West Assurance Company

** Brokerage services offered through Investors Group Securities Inc.

POSTATLÁDÁNKBÓL

Kedves Rózsa! A tiszteletpéldány megérkezett, nagy örömmel olvastam el. Ilyesmihéz nehéz gratulálni, de véleményem szerint az Ön írása. "A két óra - és ami belefért". kiemelkedő. Hasonlóképpen kiemelkedő többek között Kabdebó Lóránt írása, aki tudomásom szerint Szabó Lőrinc specialista, egy szövegben méltatja két kedvencét, Shakepeare-t és Szabót. Ide sorolható Devecsery László verse, a Kolozi Tibort ismertető cikk Varga Gabriella által, Bágyoni Szabó István misztikusan érdekes "Anyanyelvtelen" című verse és Chief Dan George imameditációja. *Selendy Balázs*

Kedves Rózsa!

Köszönettel megkaptam a Kalejdoszkóp legfrissebb számát, amihez ezúton is gratulálok! Meglehetősen ritka az olyan lelkiismeretesen szerkesztett és színvonalas lap, mint amilyennek a Kalejdoszkópot megismerhettem, és ami a mai világban igazán üdítő, és színes nyomtatott sajtóorgánium! *Nagy Szabasztján*

Factory and Outlet
Sunday-Monday
Closed
Tuesday-Friday
8 AM to 6 PM
Saturday
8 AM to 3 PM
Mississauga, ON,
L4X 2G1
(905) 624-9311
(905) 624-9910

MAGYAR NAPLÓ

**Az egyetlen szépirodalmi folyóirat
a DIGITALSTAND-on!**

A Magyar Napló elektronikus formája már a www.digitalstand.hu webáruházban is elérhető!
A digitális folyóirat tartalma teljes egészében megegyezik a hagyományos lapszámokéval.

DIGITALSTAND
www.digitalstand.hu

Digitális lapszám vásárlása: 390 Ft

Digitális előfizetés

12 hónapra: 3960 Ft (12 lapszám, egy lapszám ára: 330 Ft)

6 hónapra: 1980 Ft (6 lapszám, egy lapszám ára: 330 Ft)

3 hónapra: 990 Ft (3 lapszám, egy lapszám ára: 330 Ft)

(Az árak az Áfá-t tartalmazzák.)

**Fedezze fel a digitális újságolvasás előnyeit! Ha a Digitalstandot választja, a Magyar Napló
mindig Önnél lesz, ráadásul kedvezőbb áron, mint korábban bármikor!**

Keszei Attila: Zászlók

HUNGARY 1956 - 2016

ACADEMIC CONFERENCE AND CULTURAL FESTIVAL — OCTOBER 26-29

WIRTH.UALBERTA.CA

Porcelán kávékészlet székely varrottas mintával díszítve: <http://szekelytermekek.ro/muveszi-asztali-es-fali-dekoraciok/2210-porcelan-kaves-vagy-teas-keszlet-szekely-varrottas-mintaval-diszitve-123.html>

Írjon vagy hívjon: szekelytermekek@erdely.ma, 004-0747036312.